

A

WESSELÉNYI CSALÁD

ŐSEIRŐL.

DEÁK FARKAS

I. TAGTÓL.

(Olvastatott a II. osztály ülésén 1878. ápril 8.)

BUDAPEST, 1878.

A M. T. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ HIVATALA.

(Az Akadémia épületében.)

A Wesselényi család őseiről.

Nógrád vármegyében fekszik Wesselényi nevű puszta, melyről a híressé vált gróf, báró és nemes Wesselényi család nevét vette. E praedium valószínűleg hajdan falu volt, a XVI-ik század elején possessionak és nagy Wesselénynek is iratott; szemben Kis-Wesselény pusztával, mely Hontvármegyében feküdt.¹⁾ *Első* ki e birtokról vett előnévvel a történelemben előfordul, *Wesselényi Jakab* 1276-ban, ki Erdélyben a johannita-keresztesek tordai conventjének főnöke volt.²⁾ Ha valaki azonban kényszerítene, hogy bizonyítsam be a Wesselényi Jakab rokonságát a jelenleg élő Wesselényiekkel, valóban a névrokonságon kívül egyebet felhozni nem tudnék, mert a jó szerzetes életéből több adat eddigelő nem ismeretes s a következő Wesselényiek csak egy század mulva lépnek ismét elő amaz adatokban, melyek eddigelő megszerezhetők valának. De minthogy több Wesselényi család nem fordul elő történetünkben, e XIII. századi Wesselényihez is fentartom a család jogát mindaddig, míg az ellenkező tény be nem bizonyíttatik. Mindezek szerint ez adat és a következő adatok is — melyek által a család őseinek fellépése közel másfél századdal hátrább vihető, mint az eddigi kutatók tették, s mint a mennyire a családnál létező okiratok vihetik — teljesen kizárják azokat a hamis adatokat, melyek a Wesselényieket, Lengyelországból, Morvából, Csehországból s a jó ég tudja honnan származtatják s egész biztossággal ki lehet mondani, hogy Nagy Iván gyanítása alapos, hogy t. i. a *Wesselényiek Nógrád vármegye*

¹⁾ E kis Wesselényt Lajos király 1517-ben új adományként Derencsényi Miklósnak adományozta. Budai káptalani kiadvány könyv alaku privilegium kir. kamarai levéltár. N. R. A. fasc. 943 nro 33. ²⁾ Tört. Tár II. kötet 120. lap.

gyéből származtak; onnan terjedtek Hontba, Gömörbe, Abauj és Zemplén vármegyébe, aztán Erdélybe s onnan egyik águk rövid ideig Lengyelországba s ismét vissza Felső-Magyarországba, mely ág gróf Wesselényi Lászlóban kihalt. Valamint az Erdélyben élők egyik főága a *gyekei* ág is kihalt, mely mindig csak nemes maradt s a *hadadi* előnevet sohasem viselte.

A *második és harmadik* Wesselényi 1414-ben fordul elő a váradi káptalannak egy kiadványában, a hol is Zsigmond király Ladislaus filius Michaelis de Barchan részére Nógrád vármegyében bizonyos statutiot rendelve el, a királyi emberek közt megnevezi *Wesselényi Jánost Istvánnak fiát*. Egy másik 1416-ban kelt okirat szerint a beigtatás meg is történik, s csakugyan a regiusok közt jelen is van ez a Joannes filius Stephani de Wysselen. ¹⁾

A *negyedik Wesselényit* Lászlónak mondja egy okirat a b. Révai Simon stavnyicskai levéltárában, mely 1491-ben már mint néhairól emlékezik s feleségét is megnevezi, ki Barla Anna volt (filia Georgii Barla de Zazfalu). Az említett özvegy itt valami peres ügyben négy okiratban fordul elő. ²⁾ Egyik oklevélben pedig a néhai férj így említettik: Ladislaus Porkoláb de Wysselen. Hasonlókép a Just család neczpáli levéltárában is előfordul e Wesselényi, a mint arról Nagy Iván a »Századok« 1875. évi folyama 229 és 230. lapjain említést tett. A neczpáli okiratok is 1491. és 1492-ből valók s azok közül is egyik szintén Porkolábnak nevezi Wesselényi Lászlót, valószínű tehát, hogy e név valami várnagyi hivatalnál fogva ragadott rá. ³⁾

Az *ötödik és hatodik Wesselényi* II. László királynak Kubinyi László deák részére 1502-ben kelt igtató parancsában s ugyancsak e királynak egy 1503-ik évi okiratában a hont- és nográdvármegyei kir. emberek közt említettik s ezek

¹⁾ Hártyára írott eredeti okiratok a gróf Berényi családnak a nemzeti muzeumba helyezett levelei közt. Fasc. 6 nro 2. alatt láthatók. ²⁾ b. Révai Simon stavnyicskai levéltára. Idegen családok levelei fasc. I. nro 5. 6. 7. 12. ³⁾ Ugyancsak e Wesselényi a neczpáli levéltárban Loránth de Wysselennek is íratik, de ez vagy tollhiba lesz László helyett, vagy azt bizonyítja, hogy az illetőnek két keresztneve volt.

Gáspár és Simon (de Wysselen.) ¹⁾. Gáspárról több adattal nem birunk, de valószínűleg az ő fia lehetett a *hetedik Wesselényi, Márton*, ki ellen Tahi Ferencz és neje Dorothea asszony (előbb relicta Michaelis de Zob) a sághi kastély elfoglalásáért 1535 körül pert indítottak ²⁾. Ugy látszik, hogy e Mártonnak nem maradtak fiai, de az ő leányai lehettek: *Helena* először Horváth Mihályné és másodszor Korláth Györgyné, ³⁾ és Zsuzsánna Sóri Györgyné ⁴⁾.

Az említett Wesselényi Simonról azonban más adatokat is találtam Zólyomvármegye legrégebb 1524-beli jegyzőkönyvében, a hol is ez áll: »Nobilis Simon Wysheleni castellanus castris Wiglesch protestationem exhibuit adversus nobilem Georgium et Gasparum de Mikefalva, quomodo ipsi quendam jobbacionem domini eorum videlicet Magnifici Domini Gasparis de Raska inter festa natalis domini arripuerunt et eundem in carceribus suis detinuerunt ac in manus vicecomitis comitatus zoliensis dare voluerunt etc. (Nemes Wesselényi Simon Végles várának várnagya ellene mond Mikefalvi Györgynek és Gáspárnak, a miért ők uroknak nagyságos Ráskai Gáspár úrnak bizonyos jobbágyát karácsony ünnepén elfogták, saját börtönükbe tartották és Zólyom vármegye viceispánjának kezébe akarják adni. ⁵⁾ Ez adatban jelentőséggel bír, hogy Wesselényi Simon Ráskai Gáspár szolgálatában volt, s a mint a jegyzőkönyv további adataiból is látszik, urának hű szolgálója s minden dolgaiban hű sáfára volt. És itt amaz időponthoz közeledünk, melyen túl az eddigi történetirők is kezdik emlegetni a Wesselényieket s a következő nemzedéket legalább név szerint — habár nem is mindenik tagját — a családi genealogia is ismeri s Mikolának, Lehoczkinak, Budai Ferencznek, gróf Kemény Józsefnek s Kővárinak is van róluk némi tudomásuk.

¹⁾ Kubinyi család levéltára a muzeumban. ²⁾ A sághi convent kiadványa szerint, mely okirat tartalmáról Bottka Tivadar volt szíves értesíteni, a Bossányi levéltárból. ³⁾ Gömörvármegyei levéltár 1579-ik évi jegyzőkönyv 78-ik lap s 1584-ik évi jknyv 178. lap. ⁴⁾ Kam. ltr. N. R. A. fasc. 1701 nro. 33. D. ⁵⁾ Első számú jegyzőkönyv Zólyom vármegye levéltárában. E jegyzőkönyvben Wesselényi Simon még néhányszor előfordul mint várnagy Végles várában, melynek ura Ráskai Gáspár Nógrád vármegye főispánja volt.

Ugyanis e fennebb említett Simon fiai voltak a Ráskaiakkal, Bebekekkel és Perényiekkel s ezek által János királyal tartó és a XVI-ik század első éveiben született *Wesselényi Farkas* és *Wesselényi Miklós*, kikről már valamivel bővebben lehet szólni, mint az eddig felemlített Wesselényiekről.

Az 1556-ik évi országgyűlés 23. t. cikke általában a lázadók elítélését tartalmazza; a 24. t. cz. 1. §-ában névszerint meg van nevezve Bebek Ferencz és fia Bebek György és a 2. §-ban ez áll: »omnes servientes et adhaerentes eorundem Francisci et Georgii Bebek cuius vis ordinis et status«, ha 40 nap alatt meg nem térnek, hasonló büntetés alá esnek. Szegedi Rubricáiból ¹⁾ megtudhatjuk, hogy az adhaerensek Perényi Gábor, Perényi Ferencz, Bebek Ferencznek veje és Tarczai György, sőt hogy Bátori András és Bátori György is odatartoztak; de az alább idézendő okiratok szerint odatartoztak Wesselényi Farkas és Wesselényi Miklós is, kik ezen törvénycikk által Ferdinánd ország részéből törvényesen is kitaszítottak és az erdélyi részekbe jutottak s legalább Miklós véglegesen is ott maradt. A proscibáló t. cikk előtt azonban az említett főurak már sok évvel a János király pártjához tartoztak s oda a két Wesselényi is már 1530, vagy tán kezdet óta, de ezekről részletesebben alább leszen szó, itt csak annyit említünk újból is, hogy a Wesselényiek nógrádvármegyeiek, s hogy Farkas és Miklós Simonnak fiai, mert csak így magyarázható ki a Wesselényi családnak ama lázadó főurakkal való összetartása. Mire nézve még a következőket hozhatjuk fel, hogy Végles urának a fenn említett Ráskai Gáspár nógrádvármegyei főispánnak huga Ráskai Dorka a fő-fő lázadó Bebek Ferencznek volt felesége, vejök volt Perényi Gábor; maga ez a Ráskai is egész életében Szapolyai párti volt. Továbbá az akkor élő Báthoriak közül kettőnek volt Bebek leány a felesége, bizton következtethetjük tehát, hogy e családok Ráskai, Bebek, Perényi és a Báthoriaknak a János királyal tartó

¹⁾ Rubricae sive Synopses titulorum, capitum et articulorum universi *Juris Ungarici* etc. per R. P. Joannem Szegedi. Timaviae, 1734. tres partes (II. rész, 128. lap.)

része nem csak politikai és vérségi, de társas életi tekintetben is szoros összeköttetésben éltek.

Ha már most látjuk a zólyomvármegyei jegyzőkönyvből, hogy 1524 körül a véglesi várnagy Wesselényi Simon hű embere Ráskai Gáspárnak, ki Bebek Ferencz sógora és Szapolyai hive s hogy a Simon után következő Wesselényi nemzedék két kiváló fia Farkas és Miklós jóban roszban a Bebek, Perényiek és Báthoriak hű társa s 1556. január havában velök együtt notáztatik; ¹⁾ s ugyanazon év szeptember havában I. Ferdinánd Alsó-Zend birtokot Zemplén vármegyében, Keresztur, Perenna birtokokat, Kurthán és *Wesselény* pusztákat Nógrádvármegyében, Felső-Zendet Abaujvármegyében, melyek eladdig birtokát képezték a lázadó Wesselényi Miklósnak, ki azok egy részét Perényi Gábortól nyerte s ki »csak a minap az ország rendei által a 24. t. cz. szerint egyhangulag notáztatott: Strancz Jeromos és János testvéreknek, nagy-csoltói Kis Pálnak és Süvegfiái Balásznak adományozza ²⁾; ha olvassuk Istvánffyál, hogy Wesselényi Farkast, — ki a Bebek Györgyné Patocsi Zsófia kezében levő Szádvárának a Swendi Lázár által történt meghódítása alkalmával 1567-ben a csász. és kir. seregeknek jó szolgálatot tett — a Bebekek régi hívének nevezi; ³⁾ s ha tekintjük, hogy Maximilian mindjárt a rákövetkező 1568-ik évben a megtért Wesselényi Farkasnak adományokat osztogat, a háboru alatt tett jó szolgálataiért s neki adja Zyrk (Szirk) falut Gömörvármegyében, melyet Bebek Györgytől kapott volt; ⁴⁾ és ha végre értesülünk, hogy pár év mulva az ő Wesselény pusztája is Bessenyei Mihályné Wesselényi Katának, Farkas leányának van birtokában ⁵⁾, lehetetlen elodáznunk e személyek összefüggését, hogy e Wesselényiek a legszorosabb rokoni kötelék által mind egy családhoz tartoznak és hogy a Bebek és Báthoriak politikai szövetségéhez a Wesselényiek is hozzá tartoztak.

¹⁾ Lásd a Corpus Juris I. kötet 1556. 23. és 24. t. cz. ²⁾ Orsz. lvttr. Liber Regiusok 1552—1575 (adományozások) 205. és 214. lapok. ³⁾ Istvánffy 307. lap, »vetus Bebeci equitum ductor.« ⁴⁾ Lásd az idézett Liber Regiusokat. ⁵⁾ Nagy Iván. Magy. család. XII. kötet 158-ik lap.

Ez okiratokkal támogatott fejtegetéssel szemben állnak az eddigi regényes elbeszélések és a család ősei történetének csaknem teljes elhanyagolása; alig van családfa, melynek összealkotásában több gondatlanság mutatkoznék mint a Wesselényieké nem is említve, hogy a XV-ik századi tagokról s még néhány XVI-ik századi tagról is mind a családi levelek, mind a régibb írók Mikola, Benkő, Lehoczki és gróf Kemény József is mélyen hallgatnak, a család női tagjait pedig még a későbbi időből is nagy részben említetlenül hagyják; s ha felemlítik is a családtagokat, a legnagyobb rendtelenségben hányják összevissza, a fitestvéreket apának s fiúnak írják, a nagybátyát öcsnek, az unokatestvéreket édes testvéreknek s minthogy a családban a Ferencz, István és Pál név gyakran előfordul, az e nevű tagokat mind a genealogok, mind a kronikások igen gyakran összezeserélik úgy, hogy egész kis könyvet kellene írunk, ha Mikolától kezdve minden író meg kellene czáfolnunk és helyre kellene igazítanunk. Minthogy azonban mintegy 10 év óta kitelhető figyelmet fordítottunk e család fejlődésére s minthogy ez idő alatt (az ősi levéltárak okirataiból) a családnak körülbelül tíz férfi és ugyanannyi női tagja került napfényre, némi nyugodtsággal mutathatjuk be e családfát, mely mind teljességére, mind pontosságára nézve az eddigieket felülmulni igyekszik.

Érdekesekek azok a különféle historiás elbeszélések, melyekben különböző írók különböző időkben a Wesselényi család eredetét előadták. Egyik ilyen história, hogy Morva- vagy Csehország Vesselin nevű falujából származott két lovag, kik 1345 körül szerencsevadászatra indulván, egyik Magyarországon, a másik pedig Lengyelországban telepedett le. Mind két előbbi országgal és lovaggal azonban csak annyi összefüggése van a családnak, a mennyi a mese és a valóság közt létezik. Mert igaz ugyan hogy Vesselin nevű hely van Morvában is, Csehországban is, az egyik a gróf Paar, a másik a gróf Clam-Gallas család birtoka, ugye de ily nevű hely, mely a szláv nyelvben valami gondüző, jókedvű jelentéssel bír, van Lengyelországban, Bessarabiában s van Magyarországon, volt a régi Valkó vármegyében, Kis-Hontban, Baranyában és van végre Nógrádvármegyében, s hogy a Wesselényiek ez utóbbi-

tól vették nevöket, eléggé bizonyítja, hogy a XIV. század végétől kezdve egész a nádorig minden Wesselényi Nógrádban fordul elő s magát a Wesselény nevű pusztát a nagy notáztatás előtt a Wesselényi Miklós — a notáztatás után pedig a megtért Wesselényi Farkas leánya Wesselényi Kata birtokában találjuk.

Más időben azt beszélték, hogy Nagy Lajos király idejében jöttek be mint távol külföldi (spanyol) lovagok s töle nyertek jószágokat és kitüntetések. Volt olyan vélemény is, hogy a család neve nem is Wesselényi, hanem csak Wessen, vagy legalább hajdan ez volt s csak később lett belőle Wesselényi; e véleményt aztán a jó öreg Apor »Lusus mundijában«¹⁾ komolyan meg is irta. Ez a versio különösen bizonyítja, hogy a XVII. század vége felé s a XVIII. század elején a Wesselényi család sem tudott menekedni amaz általános s valóban ragályos betegségtől, mely a család régiségének vagy meseszerű eredetének minden áron való bebizonyításában vagyis ennek elhitetésében mutatkozott. Miként az angoloknál a brittség vagy normannság koráig — ugye a magyar családoknál is vagy Árpádig kell felvinni a család eredetét, vagy külföldről kell behozni az első őst, mint valami rejtelmes lovagot, bizonyítván, hogy Hunt-Pazman és a Drugettek is így jöttek be. A hatalmasabb családok egyike sem akart rövidebb családfát ápolni, mint a másik, s mindegy volt nekik, mese vagy koholmány az egész személyzet, csak hogy a családfa teteje a X-ik vagy IX-ik századig felérjen. A komoly történeti valóságot elfeledni, elborítani, összezavarni, vagy képzelt fantomokkal pótolni, úgyszólván feladata és célja volt a családfakészítő fiskalisoknak vagy íródiákoknak. Így például a XV. század második felében egy jóra való derék plebánusnak van két huga, kiket a szomszéd faluból, két igen derék magyar legény feleségül vesz. A plebánus életre való ügyes ember s jó Mátyás királytól nemességet szerez két sógorának. Később nagy úr lesz a plebánus, az ország legfőbb papja, módot, alkalmat tud találni, hogy sógorai sok jószágot szerezhessen.

¹⁾ Monumenta Hung. Hist. XI. kötet, b. Apor Péter munkái. 8. 1. »Nonne antiquissima familia Wesselenyiana antiquitus scribebatur de Wessen?«.

senek s két igen díszes, igen előkelő család származik tőlük, melyek napjainkban is dús ágazatokat hajtanak. És mi történik? családfák készülnek számukra, melyek tán Attiláig elszámálják őseiket. Holott azoknál a drágán fizetett nevetéses hazugságoknál mennyivel többet ér az egyszerű valóság, mely társaséleti fejlődésünknek egyik legérdekesebb mozzanata. A másik családból ismerünk egy pozsony-vármegyei derék alispánt a XVI. század második feléből, ennek atyja még megnevezhető, azon túl mély homály uralkodik, — igaz, hogy az utódok roppant gazdagok s nagy-nagy urak lettek, de hogy tőlük se maradjon el a komikum, a hízlegők számukra egy könyvet írtak, melyben még arczképek is vannak közölve s még a nők is oly időből, mikor a magyarok tán még írni sem tudtak. Egy harmadik család egyszerű székely nemes embertől származik, kinek a XVI. század elején élt édes atyja sem tudatik — de mit gátolja ez a képzelődést, hogy az ősök a hét vezérek közé felmenőleg mind előszámláltassanak?

Ma csupa mulatság, hogy mily szájalmas együgyűséggel készültek e családfák, s mégis voltak, kik minden szavára esküdtek s még tudósok is akadtak minden időben, kik többé-kevésbé pártfogásuk alá vették e kézzelfogható ámitásokat és célzatos hamisításokat. Rendesen Álmos vagy Árpád idejére tétetik a kezdet, néha Attiláig, Nimrodig vagy Noéig megy vissza szörnyen hangzó nevekkkel, s egész a XV—XVI. századig csak egy lineában él a család, nő minél kevesebb fordul elő benne, néha egy-egy fitestvér, ez ritkán érsek, püspök, többször apát, prépost s leggyakrabban kanonok, szóval oly állásu egyén, hogy utódai ne nehezítsék a munkát. A mi pedig e névsorozaton előfordulók élettörténetét illeti, mindenik családban magának a nemzetnek élete adatik elő; a régiek gyakran Sz. Istvánnal együtt és egyszerre keresztelkednek, II. Endrével a szent földre vándorolnak, habsburgi Rudolfot segítik Ottokár ellen; egy elesik a Sajó mellett, a másik Nikápoly-nál, a harmadik Várnánál s végre egy negyedik a mohácsi ütközetben; s e schema ötven-hatvan családnál csaknem a bámulásig hasonlatosképen készült, különböző charlatánok által. Úgy látszik, hogy a családfa készítésének e furcsa mestersége,

mint valami rejtelmes iparág, buján tenyészett — önként értődővén, hogy okirathól sehol egy szó sem bizonyíttatik.

Igy történt, hogy a Wesselényieknek is valami hízlegők nem tudta vagy ha tudta is, nem elégelte a nógrádvármegyei egyszerű nemesi állapotot s kifundálta, hogy a Wesselényiek a Wessenektől származtak, mely előkelő magyar középkori család volt s közülök egy épen Nagy Lajos alatt a nádori tisztes méltóságot is viselte, de a Wesselényiekkel soha semmiféle összeköttetésben sem állott. Valószínű, hogy a Wesselényiek a családban mindig feltalálható kritikai elme-élnek köszönhetik, hogy részben kikerülték az általános betegség utóbaját, t. i. hogy soha sem készítették családfát sem az egyik, sem a másik mese alapján; legfeljebb némi hajlam látszik az alsóbb rangu ősök felejtésére, mert ugyanis volt alkalmam látni I. Wesselényi Ferencz lengyelországi indigenatusának hivatalos másolatát 1594-ből; Báthori Gábor Hadadra vonatkozó donationalisának eredeti példányát 1612-ből; ¹⁾ gróf Wesselényi Ferencz grofi diplomájának másolatát 1647-ből; az aranygyapjas rendi diplomát eredetiben 1660-ből, mind oly okiratok, melyekben az ősök lehetőleg elő szoktak számláltatni — de ezekben I. Wesselényi Ferenczen a Báthori István kincstartóján kívül senki sincs megnevezve s az ő atyjáról Wesselényi Farkasról csak a lengyel indigenatusban tétetik említés, de név nélkül. 1763-ban, midőn Wesselényi Farkas kamarásságért folyamodott, szintén csak I. Ferenczig vitte fel a családfát, de lehet, hogy ekkor már nem is tudták fölebb vinni.

A folyamodvány az egyik ág családfáját minden kitérés nélkül szabatosan így adta:

Wesselényi Ferencz 1535—1594.

Sárkándi Anna.

Wesselényi Pál.

Gyulaffi Zsuzsánna.

Wesselényi István.

Lónyai Anna.

¹⁾ Melylyel Báthori István adományát megerősíti és Hadadot várossá emeli.

Wesselényi Pál.

Béldi Zsuzsánna.

Wesselényi István 1729.

Bánffy Kata.

Wesselényi Ferencz.

Rhédei Kata.

Wesselényi Farkas 1763. ¹⁾

Önként következett tehát, hogy midőn maga a család is, úgyszólván letért saját története tanulmányozásának természetes útjáról ²⁾; a nagy közönség is csak úgy fantáziált a Wesselényiek eredetének meghatározásában s akadtak, kik cigány eredetűnek tartották. Azt beszéltek, hogy a család két országban élvén, Lengyel- és Magyarországon: ez utóbbi ág kihalt s ekkor a lengyel ág utolsó ivadéka jött Magyarországra felé egy cigány kocsisával, ki urát az elválasztó nagy havasok közt megölte, ruhájába öltözött, leveleit magához vette s a magyarországi birtokokat is elfoglalván, a családot folytatta. Ez a szóbeszéd, azonban a család egy előkelő tagja írva is meghagyta e mesét, mely így hangzik: »E nemzetség két ágra szakadván, a lengyel földön s Magyarországon bírt jószágokban viszonti örökösödési jus fentartása mellett osztoztak meg. A magyarországi ág kihalt, a lengyel is már csak egy idős nőtlenből állott, ez a nyert örökség hírére felkerekedik s két lóval, szekérrel útnak indul. A havasokon jövén megbetegszik és meghal. Ő volt a legutolsó Wesselényi. Egyedüli cseléde s uti társa kocsisa volt, az urát eltemeti s már csak magára hagyatva marad a havasok bérczein.

Az ember cigány volt, találós, ügyes, mint felekezetének nagy része, most elárvult helyzetében is következő nem leg-

¹⁾ E folyamodvány eredetije a gróf Teleki család levéltárában Marosvásárhelyt.

²⁾ Lásd: Pray kéziratok XX. kötet az egyetemi könyvtárban. Wesselényi István Sibón 1729. szeptember 17-én így ír valami tudós ismerősének: »De origine meae familiae, eiusdemque donationalibus, officiis ac dignitatibus quae memorare possem, prout modo mihi nec vacat, ita neque iisdem summe gloriari volo, nisi quod origo ex Moravia, proinde etiam in Polonia; de facto est familia, denominatione Wessel vocata denique etiam (!) in Hungaria etc.«

balgább okoskodással élt: Engem Magyarországon senki sem ismer, de uramat sem látták soha, a szükséges levelek itt vannak, miért ne jelenhetnék én ott meg uram helyett? A gondolat tetté vált, csak addig hajtotta két lovát, míg kocsisát fogadott; szerencsésen beérkezett, beült s benn maradt a dús örökségben. Ime a nemzetségnek törzsöke ¹⁾.

Felhozhatnók ez ellen, hogy mióta a Wesselényiek ismeretesekek, soha se voltak oly állapotban, hogy egyik országból a másikba egyetlen szolgával, egy cigány kocsisal utaztak volna, hogy ama századokban egy karuczával, két lóval, sem a lengyel, sem a magyar birtokos osztály egy tagja sem utazott a havasokon át; hogy a hazai ág 500 év óta soha ki nem halt, sőt épen az úgynevezett lengyel ág halt ki gróf Wesselényi Lászlóban, de csak a XVII-ik század vége felé s ép a magyarországi vagyis tulajdonkép az erdélyi ág örökölte a lengyel birtokokat; hogy a Lengyelországba menetel 1576-ban történt s azóta a család minden tagjáról okiratokkal bizonyított tudomásunk van, de mind ez felesleges, hisz maga Wesselényi Miklós nagynevű publicistánk, ki e mesét kissé szépítve közli, utána teszi, hogy: »e rege, bizonyos adatokból tudom, nem igaz.« De ne törődjünk tovább a mesterségesen koholt s oly sokáig komolyan hitt származási változatokkal, maradjunk a történet mezején, hol tisztán bebizonyítva áll, hogy a Wesselényi család a XIV-dik század végétől kezdve Nógrádvármegye területén fordul elő, ott él s ott és szomszédságában is marad egész a XVI. század közepéig. Úgy látszik, Wesselényi Simon fia Farkas és Miklós valának az elsők, kik a család tovább terjedésének, emelkedésének és vagyonosodásának új lendületet adtak. Érdekesen s úgyszólván nemzedékről nemzedékre lehet kísérni a család fejlődését és emelkedését, míg tetőpontját az egyik ágban a XVII-ik század közepén gróf Wesselényi Ferenczben érte el, ki nádor s az aranygyapjas rend vitéze volt, míg a másik az erdélyi ágból ily magasra egy sem emelkedett ugyan, de a család intenzív emelkedése tartósabb, hogy úgy mondjuk, szolidabb volt; a lefolyt századok alatt jó vezé-

¹⁾ Balítéletekről. Írta báró Wesselényi Miklós 1831-ben; nyomtatott Bukarestben 1833-ban, 50-ik lap.

reket, ezredeseket, derék főispánokat, consiliariusokat adott Erdélyországnak, hogy napjainkban a két Miklósban megint az egész magyar birodalomra terjeszszék a család fényes hírnevét.

Az első kardcsapástól kezdve, mely valami »agilis« katonának a »nobilis« czímet s az épen nem nagy terjedelmű Wesselényi pusztát szerezhette, folytonos emelkedést látunk e családban; először támadnak az egyszerű de tiszta erkölcsű nemes emberek, a gyűjtő, jó módu és jó gazda táblabírák, homo regiusok, kik illendő magokviseletével jó hírnevét, összeköttetéseket szereznek; rangon alól soha sem házasodnak, kezdenek részt venni a közdolgozokban, a nagyobbak tekintélyét elismerik, a papokat tisztelik s lassanként politikai jelentőségre vergődnek, kerestetnek a pártok és pártvezérek által, ide vagy oda már némi tüntetéssel csatlakoznak s ott maradnak véglegesen vagy az idők szerint visszatérnek az elhagyott párt-hoz. Egyik felől éri őket a proscriptio, másik felől a donatio. Következnek a jelentőségteljesebb házasságok, míg az újabb nemzedékek műveltebbek, előkelőbbek s nagyravágyóbbak lesznek, az egyes egyének is kezdenek kiválni, néhol a szerencse is közbelép, nagy emberekkel, fejedelmekkel jönnek összeköttetésbe, mint első Wesselényi Ferencz Báthori István lengyel királylyal, kivel együtt nevededik s második Wesselényi Ferencz, ki Esterházy Miklósnak volt kedvence egész életében, — míg végre állandóan ragyogni kezd a család fényességének delelő napja.

Figyelemre méltó körülmény, hogy a családnak emelkedési története czímerének átváltozásaiban is mintegy visszatükröződik. A Wesselényi család czímerét hiteles okiratban, szabályszerű módon körülírva sehol sem láthattam, de tudva levők s ismeretesek a czímeres és pecsétek, melyekkel a család több mint háromszáz év óta él ¹⁾.

Első czímer, mely eddigelé ismeretes, a gyekői Wesselényi Miklós emlékére állított sírkövön fordul elő 1584-ből. A czímerpaizs szívalaku, aláfelé jobbra-balra kihasasodva, a közé-

¹⁾ Lásd az »Archeologiai Értesítő« 1876. évi folyamát (X. kötet) 20-ik s következő lapjain.

pen egyetlen, ógszín mezőben egy delfin, azaz egy a felső részen inkább medvét mutató, de kiöltött nyelvéről itélve oroszlánnak szándékolt állat van rajzolva, mely alulról felkunkorodó halban végződik; az állat balra van fordulva s két első lábával egy alól-felül hárántosan metszett fadereket vagy törzset tart. *E fatörzsön három rügyszem látható.* Ezeken kívül a czímeren semminémű ékesség, sem sisak, sem sisakdiszítés észre nem vehető.

Csak pár évvel későbbi időből, talán I. W. Ferencz emlékövéből maradt meg egy darab az egyik hadadi kastélyban; e kődarabon igen díszes faragásban tornasisak látszik, mint a milyeneket a czímeres felső részére szoktak helyezni, csak félig nyitott arcrostélylyal és a sisakdisz, két bivalszarv között a tengeri orosz lány felső része, finom foszlányokkal jobbra és balra.

Második ismeretes czímer, egy nemzedékkel később, a Wesselényi Annáé s 1612-től 1649-ig terjedő levelein gyakran látható. A czímeres paizs kerek, a delfin jobbra van fordulva, két lába közt egy alul-felül elágazó faágat tart, *mely ki van levelézve* és a delfin fejére kis korona van illesztve.

Harmadik czímer, melyet fel akarunk említeni, a gróf Wesselényi Ferencz és egyik fia gróf Wesselényi László pecsétjein észlelhető. Itt a czímerpaizs nem szívalaku s nem is kerek, hanem tojásdad; a delfin határozott oroszlánfejűt nyer, ékes koronával s lábával ágat tart, *melyen három teljes rózsza virít.* A paizs felett királyi korona jelen meg mind a nádor, mind fia pecsétjén. A paizs mezője mindeddig egységes égszín ¹⁾.

A negyedik és utolsó czímer, mely csak a múlt században kezdett használtatni, sokban eltér az előbbiektől s lényegben mégis ugyanaz. Ez már nem tojásdad, hanem, mint az első, aláfelé kiszélesedő, szívalaku s a mező határozottan két részre oszlik; a felső mező a paizsnek kétharmada, az alsó egy harmad hullámzó víz. A delfin eltűnt, a mennyiben az oroszlán-

¹⁾ Mikor a nádor 1661-ben az aranygyapjas rend vitéze lett, czímere ez idő után, a szokásos módon a rendjelvény nyaklánczával vétett körül, alól a kis báránnyal s általában a rajz díszesebbé lett, hogy úgy mondjuk, czifrabb lett, de a czímer lényegében semmi változás sem történt.

dik a Wesselényi Miklós úr lakodalmára. Ezek szerint tehát első neje Horváth Kata elhalálozása után, 56 éves korában másodszor is megházasodott. Ha a sírköve feliratából vett adatokban megnyugszunk, mely szerint »husz évig viselte a pecsétet,« úgy 1564-ben lett ítélőmester.

Pár évvel utóbb a kááli Nagy család leveles ládájában fordul elő neve, hol egy végítéletet kaali Nagy György és nagyváradai Balogh Ferencz között mint protonotarius írási alá¹⁾. Ugyancsak a 60-as években követségben is vett részt a királypártiakhoz. Mikor aztán a korán elhalt János Zsigmond utódai Báthori István és Békés Gáspár között kenyértörésre került a dolog és a hazafiaknak választani kellett egyik vagy másik között — sok fejtörést, sok szívbeli aggodalmat állottak ki, mert mindkettő arra való derék ember volt, s Békés még rokonszenvesebb, szeretetre, ragaszkodásra méltóbb mint Báthori, Wesselényit a már 70 éves öreg embert a törvényes szempontok vezették s ő Báthori mellé állott. Békés a döntő ütközetet Kerelő Szent-Pálnál 1575. júl. 10-én elvesztette, hivei részint felkonczoltattak, részint halálra, száműzetésre és jószágvesztésre ítéltettek, — s Bethlen Farkas írja, hogy Wesselényi Miklós ítélőmester a terhes ítéletet könyezve olvasta fel a Kolozsvárra összegyűjtött foglyoknak. Az országrendek az ítéletet túlszigorúnak s a Békés ügyét máskülönb is anynyira tisztességesnek tartották, hogy az elfogott s notázott uraktól összegyűjtött kincsekből senki sem akarta elfogadni az ajándékot, s végre is a fejedelem a sok arany- s ezüstedényt, ékszeret a közkatonák közt osztatta szét. A lefoglalt jószágokat sem igen kérte fel senki, s a kiknek a fejedelem adományozta, némelyek csak oly feltétel alatt fogadták el, hogy az illetőnek gyermekei — vagy ha ő maga életben van s visszatér, kegyelemre kárpótoltassanak. Valószínű, hogy Wesselényi sem az elkobzott javak közül óhajtott adományt nyerni, hanem az épen kihalt Fejes család Gyeke nevű birtokát kérte fel és

¹⁾ Maros-Vásárhelyt kááli Nagy György ur leveles ládájában; s ily aláírásait láttam a Maeszkássy család, gróf Wass család s még más levéltárakban is.

nyerte meg Báthoritól¹⁾. Még ez 1575-ik évben oda tette át lakását s ez időtől fogva ő és fia Gáspár s később unokája is, használni kezdték a gyermei előnevet²⁾. Már 71 éves volt Wesselényi Miklós ítélőmester, mikor e szép birtokot nyerte, de még kilencz évig élvezte a nyugalmas birtoklás csendes örömeit, mígnem 1584-ben a tavasz beálltával meghalt és a gyermei kápolnában temettetett el. Midőn halála híre elterjedt, az erdélyi elnökök Kendi Sándor, Kovácsoczy Farkas és Sombori László Gyulafehérvárt 1584. május 13-án kelt levélben, érzékenyen tudatják a királylyal, »a szegény vén Mester« halálát. Néhány hét múlva azonban írják, hogy nagy aggodalmat okoz nekik a néhai Wesselényi Miklós uram helyének betöltése, mert felette nehéz, oly bölcös, olyan tanult törvénytudó s oly igazságos embert találni, a milyen a néhai Mester volt.

Hogy az eltűnt gyermei kastély és kápolna romjai közt a Wesselényi Miklós sírköve az 1873-ik év november havában miként találtatott fel, el van mondva a »Századok« 1874-ik évi folyamának 309-ik és következő lapjain. Minthogy Gyeke leányágon jelenleg a b. Huszár Károly birtoka, a sírkövet a történelmi társulatban történt felszólalásra, a néhainak egy jelenben élő névrokona b. Wesselényi Miklós a tört. társulat érdemdús tagja Sibóra a Wesselényi család egyik ősi birtokára vitette.

A sírkő felirata, mely a család történetében sok adat megfejtésére szolgált biztos alapul, így következik:

»Epitaphium Egregii Domini Magistri Nicolai de Wyseselen, protonotarius regni Transilvaniae, obeuntis in Possessione Do . . . . . die decima mensis martij anno domini MDLXXXIII.«

»Nicoleos Patria Wisseleni hoc occubat arvo
Octoginta Annos, non sine laude senex;
Arma tulit primi — Janique sigilla secundi
Regis; at haec annos bis tulit ille decem.«

¹⁾ Unokaöccsö W. Ferencz, kiróli hátrább lesz szó, e hadjáratban tanúsított hűsége és bátorságáért nyerte *Nádasdot*.

²⁾ E Miklós ága tehát sohasem használta s nem is használhatta a »hadadi« előnevet.

Gykei Wesselényi Miklósnak első nejétől Horváth Katától egy fia maradt *Gáspár*, kiről annyit mondhatunk, hogy jó gazda, szorgalmas gyűjtő, s tekintélyes ember volt, mert többször olvassuk, hogy »fogott« bíróképpen előkelő urak ügyeiben szerepelt a szomszéd vármegyékben. Neve többször előfordul a gróf Wass család czegői levéltárában, az erdélyi muzeum vegyes iratai közt, így például a Kolozsvár városi tanács 1587. decz. 15-ről és 1588. jan. 6-ról jelenti Báthori Zsigmond fejedelemnek, hogy Megykereki Kovácsoczi János kérésére és követelésére Elek János posztókereskedő javai-
ból semmit se foglalhat le, mert Wesselényi Gáspár úr pár év előtt mindenét lefoglalta és kezébe is vette; 1592-ben már öreg Wesselényi Gáspárnak nevezik az okiratok, s valószínűleg a XVII. század elején halt el. Nejétől Cseffei Margittól *Boldizsár* nevű fia maradt. Jó kedélyű, humoros ember volt, kitől egy pár érdekes magyar levél is maradt fenn.

Itt ez uttal csak e rövid levelét közöljük.

»Szolgálók kdnek mint uramnak atyámfiának az Úr Istentől kdnek minden jókat megadatni kívánok.

Az kd levelet uram vöttem, melyből mit írjon kd nekem értem; azért uram kd maga is tudja azt, hogy én az törvényhez igen keveset vagy inkább semmit se tudok, azt én megvallom, hogy kd az törvényhez nállamnál jobban tud, én bizony nem tudhatom ez dologban kdnek mit kellenék cselekedni, minthogy Asszonyomnak az urak evictori, kd az mi jobb azt cselekedje, én bizony talán mindenik képében ellene mondának, ilyen dolgot pedig kd uram maga nélkül paraszt emberre ne bizza; minthogy immár az deákok is ott vannak, ha nem az én tetszésemből kd maga is ott leszen. Tartsa meg az Úr Isten kdét jó egészségben. Datum ex Geke (így) die 27 aprilis anno domini 1635.

Kdnek minden időben jó akarattal szolgál

Wesselieny Boldizsár.«

Küldzím: † »Az én jó akaró uramnak és atyámfiának az vitézlő Fekete János uramnak íráim.«

(Negyedrét és egynegyediv. Első lap beírva; másodikon czímnzés; zöld viasz gyűrű pecsét helye. W. B. sk. írása szép, könnyen olvasható, apró kerek írás. Szöveg- és címkereszttel).

Született 1589-ben Gyekén, s mint Doboka vármegye főispánja és a királyi tizedek fő haszonbérője 1646-ban márczius 4-én halt el¹⁾. Teste a mikházi zárda sírboltjában nyugszik és a fő oltár mellett lévő sírkövének felirata így szól: »Generosi domini Balthasaris Veselényi de Gyeke principium in Transilvania decimarum supremi Arendatoris, comitis comitatus Dobocensis Anno 1646 die 4-ta martii aetatis 57 pie in Domino sopiti parentis cineres«²⁾. Nejétől Bánffy Annától egyetlen leánya maradt Wesselényi Kata, kit Kornis Ferencz vett el feleségül. És így Wesselényi Boldizsárral a gykei Wesselényi ág kihalt. Gyeke azonban Kornis Ferenczre szállt, mert ő radnóti birtokát a fejedelemnek I. Rákóczi Györgynek engedte át, miért aztán fejedelmi beleegyezést nyert, hogy Gyekét megtarthassa és örökösire szállíthassa.

Wesselényi Simonnak másik fia Farkas volt, melyik volt idősebb: Miklós-e vagy Farkas, biztosan meg nem határozható; én azonban úgy hiszem, Miklós volt az ifjabb, mert midőn notáztattak, a nógrádi Wesselény, mint ősi birtok, a Miklós kezén volt, a mi pedig magyar szokás szerint a kisebb fiut illette, de hogy testvérek voltak, bizonyítja, hogy fiaik Ferencz és Gáspár patrueléseknek mondatnak³⁾.

Úgy látszik Farkas kora ifjúságától fogva a hadi pályára adta magát. Istvánffy (kölni kiadás 1745. 307. lap) írja róla: »Lupus Wiselenius vir militaris et *vetus* Bebeci equitum ductor.« Egy Lengyelországban Krakkóban 1590-ben kelt okirat I. Wesselényi Ferencz származásáról beszélvén, ennek atyjára czélozva így szól: »primum enim cum nobili familia, patre autem summo illis temporibus in re militari viro Ungaria natus est⁴⁾. Lelekestől testestől katona volt, a politikával csak vénlegény korában kezdett törődni, addig követte vezérét Bebek Ferenczet s aztán Györgyöt is egész 1567-ig; nem

¹⁾ Az egyetemi könyvtárban. Pray kéziratai XX. kötet utolsó közleményében »generalis regni«-nak nevezetik; ez igaz, csak néhány szó kimaradt a czimből, t. i. ő »generalis arendator regni decimarum« volt.

²⁾ Kovács Antal mikházi birtokos, marosszéki duló biztos (szolgabíró) ur szíveségéből.

³⁾ A gróf Wass család czegői levéltárának több okiratában.

⁴⁾ Kltr. N. B. A. fasc. 515, nro 43.

sokat törődött vele, hogy János király vagy Ferdinand ellen, Izabella vagy Maximilian mellett kell-e fegyverkezni — ő csak fegyverkezett és vezérét híven szolgálta. Vezéreinek köszönhetette bizonynyal, hogy az 1556. évi 23. és 24-ik t. czikk által öcsésével együtt notáztatott s azután tizenegy évig hányódott Erdély- és Magyarország között. Egy időben úgy tetszik, mintha megállapodott volna, mert 1563-ból úgy említetik mint: »provisor arcis Krasznae¹⁾. De ez állapota is csak rövid ideig tarthatott, mert 1564-ben ismét a táborozásban találjuk. Általában véve azt mondhatjuk, hogy míg Wesselényi Miklós egyszer a Szapolyaiakhoz ragaszkodva ama pártot soha többé el nem hagyta, addig Farkas egyik fiát Ferenczet somlyói Báthori István erdélyi vajda udvarába helyezvén, másik fiát Lászlót felesége Segnei Dorka mellett hagyván, hogy segítsen gazdálkodni, maga az örökösen ingadozó Bebekék hajlongásait követte s így a lefolyt évek alatt hol a királypártiak, hol az erdélyiek táborában találjuk.

Végre 1567-ben, midőn Forgács Simon és Schwendi Lázár a bátor szívű Bebek Györgynét, született Patocsi Zsófiát Szádvárba beszorították, a Bebekné hadainak vezére Wesselényi Farkas volt, s minthogy Bebek György nem volt képes nejeének segítséget vinni: a minden oldalról szorongatott asszony, kemény ostrom után fel is adta a várat. Az egyezkedést a német vezérekkel Wesselényi vezette s ő is írta alá a kiegyezési szerződést, a mint ezt Istvánffy a fenn idézett helyen és Forgács Ferencz műve 472-ik és következő lapjain részletesen megírta²⁾. A várfeladási szerződést sikerültnek kell mondanunk a vesztes félre nézve is; mert a vár úrasszonya nyugodtan minden bánkódás nélkül távozhatott — s katonái fegyveresen vonulhattak el és vagyonukat is magukkal vihették; csakis az ágyúkat kelle ott hagyniok. Bebeknét az általa meghatározott napon német díszőrség kísérte Torna vára kapujáig. Ugy látszik azonban, hogy ez időben Wesselényi Farkas már megúnta a kalandos katonai életet s aggkorát megillető nyugalomra vágyott. Régi vezére Bebek Ferencz

¹⁾ Bécsi hadi levéltár: Miscellanea.

²⁾ Lásd Budai F. Polg. Lex. Bebek György és Wesselényi Farkas rovat alatt.

már azelőtt néhány évvel 1558. augusztus 31-én Gyulafehérvárta meggyilkoltatván, valószínű, hogy az erdélyi élet elkedvetlenítette. Az 1567. év végén Bebek György is elhalálozván, Wesselényi állandóan Maximilián pártjára állott.

Kezein levő jószágaira a királytól újabb megerősítést szerzett s 1568-ban kezdve, elkobzott birtokait rendre visszakapta, sőt újakat is nyert, mely adománylevelekben ily forma kifejezés fordul elő: »a mint koronám tanácsosai mondják, sok jó szolgálatot tett« s egyikben ily hozzátétellel: »Különösen 1567-ben.«

Wesselényi Farkas 1540. táján nősült s előkelő családba házasodott, feleségül vevén Segnei Dorkát, lapispataki Segnei László és Pottornyai Kata leányát, soóvári Soós Péter hátrahagyott özvegyét. A lapispataki Segnei család egyike volt a legjobb nemes családoknak »de genere Aba« és Sárosvármegye volt székhelyük honnan származtak, s még ez időtájban sokkal tekintélyesebbek voltak, mint a Wesselényiek. A szádvári kapitulációtól kezdve Wesselényi Miklós neve többé nem fordul elő a hadjáratokban, pártvillongásokban, csakis egy-egy apróbb donationalis levélben; úgy látszik életének hátralevő részét ő is mint öcsese Miklós visszavonulva töltötte s úgy látszik, az utolsó tartozást 1582-ben fizette le; annyi bizonyos, hogy 1583-ban szeptember 15-én már nem élt¹⁾.

W. Farkasnak feleségétől, Segnei Dorkától három gyermeke maradt, u. m. *László*, *Ferencz* és *Kata*. Ugy látszik, László anyja mellett élt, mezsei gazdasággal foglalkozott s gyaníthatólag nem maradtak utódai, vagy ha igen is, csak leányai lehettek. Kata pedig férjhez ment Bessenyei Mihályhoz²⁾.

¹⁾ A család által készített családfán és Kőváránál is a gyekéi Wesselényi Miklós, Farkas fiának íratik; de minthogy Miklósról síremléke után biztosan tudjuk, hogy 1504-ben született, a fennebbi gyanítás nem valószínű, mert hisz akkor Farkasnak legalább 20 évesnek kellett lenni s így 1567-ben, mikor tevékenyen táborozó vezér volt, 83 évesnek s halálakor 100 év körül valónak, pedig nem hihető, hogy olyas katoná ember oly hamar megöszült volna stb.; az eddigiekből pedig láttuk, hogy testvérek voltak. Gr. Kemény Tabelláiban Miklós és fiai külön vannak írva a többi Wesselényitől. Bámulatomra Lehoczky testvéreknek írja őket stb.

²⁾ Ezeknek fiok Bessenyei Boldizsár 1610-ben 11 éves volt. Kltr.

Nevezetes emberré vált azonban Farkasnak második fia *I. Wesselényi Ferencz*, ki 1540. körül Magyarországon született s lengyelországi indigenatusa szerint somlyói Báthori István erdélyi vajda udvarában ennek fiával Istvánnal, a későbbi lengyel királylyal együtt nevedett. Természetes, hogy ily körben s ily viszonyok közl nevedvén az eszes, értelmes, bátor és daliás természetű ifju, vágyai már magasabbra szálltak, mint a nógrád- és gömörvármegyei kis birtokrészek, s a bárósi, de kis terjedelmű Wesselény puszta birtoklása ¹⁾. És midőn napjait liber bárók, hercegek, vajdák, fejedelmek és egy hatalmas király legszorosabb környezetében töltötte, tekintve amaz idők szellemét, vajon vehetjük-e ross néven tőle, hogy atyja rangját, mely végre is egy magyar főnemes család katonáinak kapitányságában kulminált, sem liber-bárói, sem lengyel indigenatusi diplomáiban nem emlegetteti, vagy hogy nem sorolja fel nagyatyját, — ki a kisdud Végles várában, még csak nem is capitaneus, hanem csak castellanus volt — és többi őseit Nógrád- és Gömörvármegye nemességéből, habár mindenütt büszkén hirdeti, hogy »ex nobili familia« származott.

Ez *I. Ferenczen* kezdék emlegetni családjuk őseit az utóbbi Wesselényiek is, s annyiban volt is igazuk, hogy a nádasi első nagyobb adományozást, a hadadi előnevet és uradalmat, gazdagságuknak ez első alapját, ő szerezte a családnak.

Maga *II. Wesselényi Ferencz*, unokája, a későbbi nádor, midőn 1646-ban *III. Ferdinándtól* grófságot nyer, a grófi diplomában csak édesatyját Istvánt s nagyatyját ez első Wesselényi Ferenczet említi meg. Ez utóbbit ily szavakkal: »Franciscus Wesselényi avus tuus in Aula Stephani regis Polonorum versatus, eidem obsequiis gratissimis extitisse ideoque cubicularii insignitus officio, in variis expeditionibus fideliter et utiliter servivisse, servitiisque ac meritis suis Regi etc.« ²⁾.

N. R. A. fasc. 720, nro 52, s Bessenyei Mihály már ekkor néhainak iratik.

¹⁾ Csak így magyarázható ki, hogy Wesselényt huga Katalin bírta.

²⁾ Liber Regius (titulorum) 1646. Az ő felsége személye mellé rendelt ministerium levéltárában.

Báthori Istvánnal együtt nevedvén, soha meg nem szünő ragaszkodással volt e fejedelmi férfihoz s a fejedelem és király Báthori is élete utolsó órájáig hívének tartotta és szerette e derék bajtársát. Már a Békés Gáspárral folytatott küzdelmekben s magában a kerelő-szentpáli döntő ütközetben is oly kitartóan, ernyedetlenül fáradozott és oly bátran harczolt Báthori mellett, hogy midőn a lázadásnak vége volt, 1575. vége felé a fejedelem Nádas nevű birtokot adományozta Wesselényinek ¹⁾. Mikor pedig Báthorit a következő 1576-ik évben lengyel királylyá választották s ő új hazájába ment, Wesselényi oda is elkísérte s vele maradt utolsó órájáig: »Minden erényekben, különösen a katonai erényekben, oly elmésnek, szorgalmatosnak és találékonynak bizonyította magát — írja *III. Zsigmond* lengyel király a többször idézett indigenatusi okiratban — hogy elődünk ez érdemeihez méltóan nagyon szerette.«

Tudjuk, hogy Báthorinak tíz évi uralkodása alatt Lengyelországban, részint kül ellenségekkel, részint benn az országban a különféle pártokkal mennyi küzdelme volt; mennyi mindenféle ember fordult meg körülte, mily nagy költséggel folytatta hadait s mily nehéz volt rendbe hozni és rendben tartani pénzügyeit: nagy szüksége volt bölcs és hű emberre. Wesselényi ilyen volt, s hogy a király jól ismerte, azzal mutatta meg, hogy kincstartójává tette. A mint az évek teltek, a király Lengyelországban is szép jószágokkal s javadalmakkal ajándékozta meg és természetes, hogy Wesselényi is talált módot vásárlás, zálogjog és csere által is nevelni lengyelországi birtokait, de mindenek felett nevelte házassága által.

Ismeretes ama körülmény, hogy Békés Gáspár, Báthori Istvánnak szívós vetélytársa, 1575-ben véglegesen legyőzöttvén, előbb Magyarországra menekült s ott Sárkándi Annát, a gazdag Sárkándi Pálnak és nejének bedegi Nyári Krisztinának leányát, feleségül vette (első neje Harinai Erzsébet volt, kitől két fia maradt, László és Gábor). Ezután azonban Báthori

¹⁾ Téves tehát némely író amaz állítása, hogy Wesselényi Ferencz Békéssel tartott s csak azután békült ki Báthorival. Lásd a lengyel indigenatusra vonatkozó diploma szövegét. Kltr. N. R. A. fasc. 515, nro 43.

István lengyel királylyá választatván, Békéssel kibékült, sőt szolgálatába is fogadta, s mint bátor katonának és tapasztalt vezérnek sok hasznát vévén, landskroni kapitánysággal, a gedowi s más uradalmakkal ajándékozta meg és lengyel nemessé tette. Békés azonban 1579-ben elhalálozván, gyermektelen szép ifju özvegyét 1581-ben vagy 1582-ben Wesselényi Ferencz vette feleségül, természetesen a király beleegyezésével, ki 1584-ben, midőn hugát Zamoysky herceghez adta feleségül, egyszersmind a Wesselényiék lakodalmát is fényesen feltartotta Krakkóban. ¹⁾ Wesselényi ezek szerint megkapta Békés özvegyét, hivatalait és azután megszerezte jószágait, de családostképen nem gondoskodott, hogy, miként oly sokan tévők, a lengyel nemességet is megszerezze. Valószínűleg azért, hogy mindig a király személye körül lévén, senki sem hozta kétségbe birtoklási jogát s a nemesi jogokra csak a király halála után lehetvén szüksége, később nem akarta a királyt amaz időre emlékeztetni; lehet az is, hogy néhány év után úgy megszokták a lengyeliséget, hogy nem is gondoltak azokra a napokra, mikor mindez máskép lehet. Végre pedig azért, mert Wesselényi nem akart lengyellé lenni s tulajdonképen szolgálatainak jutalmát az édes szülőföldön a hazában óhajtotta elnyerni, s úgy tetszik, mintha e részben mindig a haza földjén jártak volna gondolatai.

1582-ben az erdélyi praesidensek jelentették Báthori Istvánnak, hogy a Kusalyi Jakesy család utolsó férfi tagja Boldizsár meghalt; és ők mint a fiscus jogainak őrei, kezököt reá is tették az örökségre. Érdekes az egész ügy leírása, hogy az özvegy miként igyekezett a birtokot megtartani a maga és leánya számára s az első perlejártnál ügyét elvesztvén, miként igyekezett Báthorinál kegyelem útján perujitást eszközölni, de Báthori a praesidenseknek írta, hogy: »csak maradjanak a törvény mellett, mi lenne az országok közigazgatásából és az általános igazságszolgáltatásból, ha a törvény minden tényét a kegyelmezés útján megváltoztatnók? Majd megírom keteknek, hogy mi szándékom van a birtokkal!«²⁾ Mikor a király e

¹⁾ Kulcsár Krönika. Gyulaffi Lestár naplója.

²⁾ Kamarai ltv. Acta transilvanica publica, czímű kötetben.

levelet írta, a hadadi uradalom donatiója már a hű Wesselényi zsebében volt s ezt követte csakhamar egy másik, melyben maga és örökösei részére *liber bárói czímmel* ajándékozott meg. ¹⁾

Mind ezek élő bizonyosságai, hogy Báthori mennyire kedvelte Wesselényit, s hogy mennyire meg volt vele és szolgálatával is elégedve, mutatja az is, hogy végrendeletében is fejedelmileg emlékezett meg róla, meghagyván, hogy saját kincstárából halála után azonnal tízezer ezüst forintot fizeszenek ki Wesselényinek. A király halála után természetesen vége volt a magyarok nagy tekintélyének és befolyásának, lassanként kezdtek haza szülingózni, ki Erdélybe, ki Magyarországra. Valószínű, hogy Wesselényi Ferencz is haza szándékozott jönni — de ebben két ok gátolta: *egyik az*, hogy egymásután csakhamar négy gyermeke született, két fia és két leánya, s bizonyára megfordult fejében a gondolat, hogy két fiát a két országba helyezze el; *másik az*, hogy míg Hadad és Nádas birtoklásában senki sem háborította, addig lengyel jószágai birtoklásában szüntelen háborították, tehát résen kellett állania ott helyben a lengyel földön, különben félni lehetett, hogy minden birtokát elperlik; bezzeg jól fogott volna most a lengyel nemesség! Egy pár évig húzta, halasztotta a dolgot, de végre is kénytelen volt III. Zsigmond alatt 1590-ben lengyel indigenatust szerezni, melyről fia Pál írja, hogy az atyjának felette sokba került. Ez indigenatusi diplomának hivatalos másolata a kir. kamarai levéltárban van s egyike a család története legérdekesebb kútforrásainak.

Mindazáltal ugy hiszem, hogy Wesselényi Ferencz élete végéig Krakkóban maradt, mert 1594-ben ²⁾ még ott látjuk

¹⁾ Mindkét okirat eredetiben fenmaradt, s megjegyzésre méltó, hogy e czímet a nádor nem viselte; atyja István és az erdélyi ág azonban csaknem folytonosan használta; úgy látszik azonban, hogy a magy. kir. udvar nem acceptálta, mert a grófi diplomában nincs szó róla, és végre is 1725. körül Wesselényi István a magy. kir. által is bárói rangra emeltetett. Szilágyi Sándor tisztelt barátom azt a megjegyzést tette, hogy Hadad birtoklásával járt együtt a *Libér baronatus* azaz zászlós úri méltóság; minthogy e körülményre eddigelő sulyt nem fektettem, a kérdés tisztázandó lesz.

²⁾ N. R. A. fasc. 569. nro 32.

s 1595-ben ¹⁾ már néhainak iratik. Lehetséges azonban, hogy tetemeit Hadadra szállították, mert a hadadi vár romjai közt egy siremlék töredékeit találták, melynek pompás faragványai a XVI. századra mutatnak. Általában véve mivel, nagyobakra törő és birtokszerző ember volt; minden üres ábrándozástól ment realis államférfi; tiszta jellemű, becsületes, királyához híven ragaszkodó, édes anyját, rokonit gyöngéden szerető, jó magyar hazafi, ki gyermekeit is kitünő nevelésben részesítette. Harczban bátorságot és okosságot, hivatalban pontosságot és becsületességet egyesített s úgy látszik mintha tudatában élt volna, hogy jövődő-századokra terjedő családnak ő s atyja, mert minden dolgát tisztázni, rendbe hagyni igyekezett, birtokait kikerekítette s valószínű, hogy még maga rendelte volt fiainak olyatén osztályát, hogy egyiknek a lengyel, másíknak a magyar birtokok jussanak. Özvegye Sárkándi Anna 13—15 évvel élhette túl, mert 1607-ben még életben találjuk. ²⁾ Jó magyar stylusáról bizonyosságot tesz, habár csak egyetlen sajátkezű levele, mely korunkra maradt s melynek eredetije a bécsi cs. kir. kamarai levéltárban őriztetik s egyike az e Wesselényire vonatkozó legérdekesebb okiratoknak, melyet azért szóról szóra bemutatunk:

»Szolgálatomath aŷánlom kdnek mŷntt szerelmes aszszonyomnak Anŷámnak. Istenteöl kevanok kdnek, mŷnd az kd gyermekŷvell egŷyetemben is egésségeth és hozzŷ életeth.

Érti kd miben végzödött legyen az Báthori Urakkal az kevés jószág dolga, kit szivem szerint akartam volna, ha több időm lehetett volna is; de ezt is a mint lött jó néven kell Istentől vennünk, hogy az urak kezönknél hagyják, az kd leányának az én szerelmes hugomnak ³⁾ elházasításáig az kevés jószágot.

Annakokáért, hogy ez dolog bizonyosabb legyen, kd ez

¹⁾ N. R. A. fasc. 511. nro. 19—29. és fasc. 970. nro. 9; továbbá a m. kir. orsz. levéltárban a Tört. Emlékek közt Békés Lászlónak egy Krakóban, 1594. Urnap után való vasárnapon kelt fassíója van, melyben elismeri, hogy Wesselényi Ferencznek adósa stb.

²⁾ N. R. A. fasc. 511. nro. 29. ³⁾ Wesselényi Kata, a későbbi Besenyeyiné.

dolgot közölje és tractaljon az testamentomos uraimmal, ¹⁾ és atyjafiaival felölle és vegyen káptalan előtt költ levelet, jó módjával Kd róla, hogy mŷnd kd s mind az én szerelmes atyámfia lehessen bizonyosb benne.

Irtam Ruber uramnak is, hogy ha miben kd Segnyei János uram által ötet megtalálja az szegény atyám régi barátságáért és az enyémért is: minden segítséggel és oltalommal legyen Kegyelmeteknek.

Továbbá noha énnekem immár távolban kell lennem Ketektől, mivel hogy ő felsége Lŷtvániába megyen: mindazon által, ha valamely oly dolog esik kit az testamentomos uraim én nállam nélkül, vagy én hirem nélkül, el nem végezhetnének avagy nem akarnának elvégezni Kegyelmed én nékem azonnal írja meg és az levelet csak (czŷak) Krakóig külgye kd, holott nékem mindenkor leszen emberem ki megküldi az levelet; avagy csak az én tisztartomnak lanczkoronaŷnak hozzák az levelet, az is megküldi az levelet énnekem.

Értem az Wesselény László ²⁾ betegeskedését, kit szivem szerint bánok és ha közelebb volna doktort is kész volnék küldeni hozzája és meglátogattatni, de miért hogy ilyen meszse vagyon és szinte most indulunk is, nem lehet. Hanem tudom, hogy ott is vannak doctorok és orvosok, kd orvosoltassa, talán Isten után használhatunk neki.

Dénes az karvalyt én nekem meghozá, kit jónéven vettem kegyedtől. Im ismét kibocsátom Dénest kegyedhez. Tartsa meg Isten kdet jó egésségben. Datum ex Cracco die 15 Septembris Anno 1583. Kd fia. Wesselény Ferencz. m. pria. «

Külczim: »Ez levél adassék Segneŷ Dorkó azzonnak az nehaŷ Vesselenŷ Farkas Uram meghagiott özvegiének etc. nekem szerelmes azzoniomnak aniámnak « ³⁾. Valamint bemutatjuk ama szintén egyedül álló levelet, mely hozzá iratott:

¹⁾ Minden valószínűséggel az atyja W. Farkas végrendeletének végrehajtói; ezek szerint úgy látszik, hogy W. Farkas e levél kelte előtt nem sok idővel halhatott meg.

²⁾ Az írónak testvére.

³⁾ Az egész levél W. Ferencz kezeírása; eredetije a bécsi cs. k. kam. levéltárban. Miscell. hung. et trans. 15454/d. nem tartottam szükségnek, hogy az egész betűhíven közöltessék.

Generose ac Magnifice Domine et affinis mihi confidentissime Salutem et servitorum meorum paratissimam commendationem. Ez wj esztendoben nag' jó egesseget es ahoz sok jó zerencheket az Wr Istenteolj adatnj kewanok es ez wton is sok wj esztendeoket engeggien Isten ernj nagh, nagj boldogolj. En Istennek kegielmes akarattibolj leaniommalj egessegen vagiok.

Regem vram hogy ngnak semmý lewelet nem lattam, ket esztendeje mwlt 8-bernek elseo napján az kÿ lewelet wtolban ngod irt ennekem a' hol a' fassioknak transumptomairólj tezen emlekezetet es keret ngd hogj azokat iudice transumaltastam, melyeket anno 1592 Octavakort in iudicio Contradictorio transumaltastam. Irt ngd az Pronaý fassioknak . . . . . való retractio feleol is, mellet mester wramtol ki nem wehettem; Szokolj Mihalj wramtolj megh kildettem vala ngnak az transumtumoth; rea felelt vala eo kig. (yelme?) hogj altalj kildj nag. az wtan is eocsemteolj Jakossýth Andrastolj; miben maradott az elj mwlt orzagh Gýlesen, kiben az keoszenet dolga megj irtam vala nag; de wram ennekem ezekre semmý valaszom nag.(tól) nem jeuve. Gondolwan azt hogj netalant az en leweleim nem jwttak nag(hoz) ugj kidem zolgamath nag(hoz) akarván meg is latogatni nasgat, es ertekezem is a levelek feleölj, hogj feokepen az transumptum felwly ha megh attack-e! Nag(nak) awagj nem, mert uram ez elj mwlt Gewleskort, megj akartak az Vrak látni aszoniom kezett es Juditom kezeth a dolgot, de sok egieb Orzag dolgaiaban foglalatosok lévén az Vrak, ennek az megj látására nem érkezének, mert magam is instaltam azon hogj de iure regni wagi ha dotalista leheté eféle jozágbán possessionata.

Micsoda opinioiok leheté az uraknak ez levelben vetett pariajabolj meg erti nag(od). Ennek a levelnek kiadásában is bizony sok akadekim (igy) valanak, mert kilemben irta protonotarius hogj sem mint pronuncialtak vala, zinten harmadban kellett wgj irtia a mint pronuncialtak.

Az mj az Pronaj fassiot illeti az én keves iteletem zerrint mast is io volna seot ugian zükseges is (miert hogj az mester az retractatitot ki nem adá) hogj revocaltassa es revocalia is nag(od), mert ha fatealhatott aszszoniom eo kigy. az

eleott miert nem az wtan is, mert wram az utolso per suprimít priorem, býzionj (igy) az utolsovalj semmivé teotte az előbenit nag(od) seot ha az elebiwelj akarna procedalnj Nag(od) calumniat incurralua quia per posteriora priora tolluntur. Nem volna equum zegenj Zarkandj vram lelemenieben Doziakat bocsatanj, poenaja penig semmi nincsen az retractationak; concedalta az decretum, bonis rationibus lehet is revocatio mert nem aszszoniom eo kigy. hanem zegenj Szarkandj Wram wolt inuentor bonorum, ugj nem fatealhatott sem disponalhatott ia praeiudicium filiorum ac filiarum aszszonyom ó kigy. mert wram azt mongia Balogh Gergely wram, hogj a minemw valast fatealt aszszoniom eo kigy. hogj az én Juditom is tartozik hogj azt megj allia, ki ha arra menne (noha aliorum iudicum dispar est sententia) az eleg fogiatkozásavalj lenne leaniomnak. Býzionj Vram az igen paruj aut nullius ponderis, hogj Egeren obedientiat prestalnak, de vgian semibeolj nem fogaggiak zawat nag(odnak); de ha zintén fogadnak is chiak az harmad rezbeol volna, de ha ezer (egyszer) ususba megien gondollia Nag(od) mj keovetkezhetik beoleleo, sed haec salvo iudicio magnificae dominationis vestrae committo. Toaba ez ide való állapotunk feoleolj tudom mind Feierwar taian és Filek taian minemwo nagj kegielmessegelj cselekedik az Vr Isten iol erti Nag(od). Feierwarnal is nagj commoditast negligalank; igen megh epitették es azwntol fogwast mindenkor két, három Bék is vagionj benne.

Kikeletre tudom, hogy orzagos hadunk lezen, en penig az Istenteol adot nieresegbeolj, semj lowat nem zerezhettem, mert az lowas Terekben nem sok maradott elj es mj lo wolt is az is mind zellelj ozlot elj, kérem annakokáért ngdat, mint byzodalmas vramoth sogoromoth ngod ne haggion ló nelkwly, kit ngodnak megj igiekezem zolgalni. It elég dragan vettem lowat, de býzionj nem arra valo, ezen a feolden ugian nem talalni. És ezzel nag(odnak) meg is zolgalathomat ajánlom; ezzel Isten io egessegen sokaig nagj bodogvly társa megj nag(odat), minden hozzatartozoival egyetemben. Datum Castro Illawa 14. februarii 1594. Gener. ac. Magnif. Dom. vestrae Servitor et affinis Andreas Oztrossýth de Gýletincez. mpria.

Külszöveg: Generoso ac Magnifico Domino Francisco Wesselényi libero Baroni de Hadad et affini.

Negyedik lapon ez is áll: Balog Mozes irta nekem 1590 eperjesi octavaról. Touaba az miniben az aszszoniom valassat és affeleol valo zot illeti: Ostrosit vram az paranchjolatot ream hozta vala az beöytty octavara Posonban, de ennekem az teczek ennalam massa nem leuen, io conscienciaual nem recognoscalhatom azt hogj nalam talaltam meg az massat es ugj attam ky; ha nem ennekem az teczet, hogy Osztroisit vram per formam citationis az tablan transummaltassa, kit ha megj mjwelt auagi nem, aban en semjt nem tudok.

Ivrét, egész iv; mind 4 oldal beírva; zöld viasz pecsét nyomai.
Mkkitar. N. R. A. fasc. 722. nro 9.

Ennyi a mit Wesselényi Ferenczről elmondhatunk, mi bármily kevés legyen, elég arra, hogy egész életét legalább körvonalokban ismerjük és sokkal több mint a mennyit az írók s maga a család e század első felében fel tudott mutatni. Ugyanis Kazinczy Ferencz a Wesselényi család történetét akarván megírni, felkérte báró Wesselényi Miklóst, hogy adna neki a család történetére vonatkozó adatokat és különösen ez első Wesselényi Ferenczre czélozva így ír: »Ferencznek a generalisnak felesége Nyári leány volt. De melyik Nyárié? s mi nevezetessé tudhatnék mondani a generalisról? Semmi sem elégíti ki kevésbé az olvasót mint a közönségesen ejtett magasztalások, hogy jó hazafi volt, jó katona volt. Tetteket kell említeni, nem magasztalást! S az erdélyi fejedelmek alatt szolgált nyilván? hol verekedett? hol hala meg, s ágyban-e vagy ütközetben? »¹⁾

E kérdésekre báró Wesselényi Miklós semmit sem tudott felelni és Kazinczy habár a Wesselényiakkal (a két Miklóssal és a nádorral) sokat foglalkozott: a Wesselényi család őseinek történetét soha sem írta meg; s az életrajz, melyet a nádor Wesselényi Ferenczről, a Minerva 1827. évi folyama októberi füzetében közzé tett, semmikép sem felel meg amaz igen szép szabályoknak, melyeket mint aranyelméletet minden történetírónak ma is szem előtt kell tartania.

¹⁾Tört. Lapok. Kolozsvár I. évfolyam. 819. lap. Szerk. Pap Miklós.

Mi a kérdésekre csak azt felelhetjük, hogy Wesselényi Ferencz felesége nem volt Nyári leány, hanem Sárkándi Anna, ki férjét sok évvel élte túl. Nyári leány volt azonban anyósa t. i. bedegi Nyári Krisztina (Nyári Lőrincz honti főispán és Török Margit leánya), ki első férje Sárkándi Pál egri kapitány halála után nagy-lucei Dóczy Gáborhoz menvén másodszer feleségül, első férjétől származott gyermekeivel sok mindenféle perpatvara s ugyanannyi kiegyezése volt; a régi írásokat rosszul olvasók vagy a változékony szóhasználatot követők írták, hogy Nyári Krisztina W. Ferencznek második neje lett volna. Azt is felelhetjük Kazinczynak, hogy jó katona volt és harczott Kerelő-Sz.-Pálnál Békés ellen, aztán Lengyelországban a tatárok és oroszok ellen, igen sok csatában vett részt a Báthori és Békés oldala mellett, de generális vagyis vezérczimet soha sem viselt. Egész életét Báthori István mellett töltötte s annak halála után maga ura volt. Minden valószínűséggel Krakkóban halt meg 1594. végén vagy 1595. elején, még pedig nem ütközetben s nem csatában.

Első Ferencznek négy gyermeke maradt hátra, két fiu és két leány: István, Anna, Pál és Erzsébet. Anna született 1584-ben Krakkóban, férjhez ment a nagy Csáky Istvánhoz 1600-ban s meghalt 1649-ben szintén Krakkóban. ¹⁾ Erzsébet férjhez ment Olpani Sapieha Miklóshoz s fiatal korában maradték nélkül halt el 1615-ben ²⁾.

A nagyobbik fiu *István*, kit »lengyel« melléknévvel neveztek, született 1583-ban s bár rövid ideig élt, mert 1627-ben életének 44-ik évében ³⁾ elhalt, háromszor nősült meg.

Első neje Dersffy Kata volt, Zerdahelyi Dersffy Miklós és Perényi Borbála leánya; második neje Balassa Ilona, gyarmati Balassa Menyhért és laki Bakith Margit leánya; a harmadik Szentmiklósi Anna, kit csakugyan özvegyen hagyott hátra. ⁴⁾

¹⁾Lásd ily czimű munkát: »Wesselényi Anna öz. Csáky Istváné életrajza és levelezése.« Budapest, 1875. Franklin-társulat. Ára 2 ft

²⁾N. R. A. fasc. 509. nro 39.

³⁾Trencsén vármegyében Tepliczán (Zsolna mellett.)

⁴⁾ESzentmiklósi Anna azonban férje halála után két évvel 1629-ben Trzebínszky György neje lett. N. R. A. fasc. 510. nro 27.

Mikép az egész Wesselényi család buzgó katolikus volt, úgy annak kellett lenni különösen Istvánnak, mert habár két első neje protestáns, mindkettőnek korunkra fennmaradt házassági szerződésében kemény kötés van, hogy a leendő férj vallásuk szabad gyakorlatában nem fogja háborgatni. A Balassa Itonával kötött házassági szerződés közölve van a Századokban ¹⁾ s ennek első pontja így hangzik: »Az mi a religio dolgát illeti, minthogy az kisaszszony gyermekségétől fogva az angustana és evangelica vallásban nevelkedett fel, arra jó emberséggel felelt az nagyságos Wesselényi István uram, hogy abban az vallásban semmi módon meg nem háborítja, sőt azon a valláson való predikátort tart ő kegyelmének, úgy hogy az maga vallását az nagyságos Balassa Itona asszony absque omni impedimento exerceálhassa.«

A Dersffy Katalinnal kötött házassági szerződés pedig kelt Teplán (Trencsin vármegyében Zsolna mellett) 1604-ben decz. 5-én. Aláírók: gróf Thurzó György, Dersffy Miklós (mint örömapa), Wesselényi István (mint vőlegény), Szunyog Mózes, Perényi Gábor, (ezek pecsétje piros viasz) Ostrosith András, Pongrácz Dániel, Petrőczy Pál, Theodosius Sirmien-sis, Lehoczki György (Ezek pecsétje zöld viasz) ²⁾. E szerződés első pontja pedig így hangzik: Wesselényi István uram ő nagysága semmi módon sem fogja akadályozni, hogy az általa eljegyzett Katalin kisaszszony a maga vallását, melyet édes szüleitől tanult s mely az ágostai hit követésében áll, szabadon gyakorolhassa; de sőt megengedi, hogy jószágaiban maga vallásán való lelkeszt tartbasson, őt hallgathassa s tőle és általa a meg nem rontott szentségekkel élhessen; igéri továbbá Wesselényi István, hogy a nejével nyerendő jószágokban a protestáns papokat tűrni, sőt gyámoltani és tartani fogja, mit, ha nem cselekszik, azaz, ha nejét a pápás vallásra kényszeritené és a lelkeszket háborgatná, neje után semmiféle

¹⁾ »Századok« 1872-ik évfolyam 346. lap. E házassági szerződés kelt Pozsonyban 1609. aug. 25-én. Tanúk: Gróf Thurzó György, hadadi Wesselényi István (mint vőlegény), Loránth Ferencz, Heölgy Gáspár, Pálffy István, Laaki Bakith Margit (özy. Balassa Menybertné, mint örömanya), Pekh Leopold, Penn János, Chutj Gáspár.

²⁾ N. B. A. fasc. 521. nro 22.

jószágot se örökölhessen, s a Dersffy javak az oldalágakra szálljanak.«

Wesselényi István 21 éves volt mikor először megházasodott, de első nejét a gazdag Dersffy Katalint már 1607-ben elvesztette, kitől két fia maradt: *II. Ferencz* a későbbi nádorispán és *Miklós* a jezsuita rend kassai házának főnöke. Ő baráti körben jókedvű vig czimbora volt s az itt-ott előforduló megjegyzésekből következtetve, szeretetreméltó rokonszenves alaknak látszik; más különben pedig nagy tekintetben álló, tekintélyes komoly ember. Húga Wesselényi Anna özy. Csáky Istvánné hátrahagyott leveleiben mindig a legnagyobb tisztelettel és gyöngédséggel szól róla. Unokaöccse Csáky István azonban nem nagyon szerethette, az ő rokonzátlan ifju, tüzes véralkatával szemben a nagybátya már igen komoly, tulszigoruan rendtartónak tetszett s azt se hitte, ha betegnek mondta magát, pedig Csákynek ilyforma nyilatkozata után két évre meghalt. De annál inkább kedvelte Báthori Gábor az erdélyi fejedelem s Bethlen Gábor is becsülte. 1612-ben Thurzó Borbála lakadalmán mint az erdélyi fejedelem helyettese volt jelen. ¹⁾ A királyi udvarnál is kegyben állott s Mátyás főherczeg nagyon szerette, többször bizott rá küldetéseket Kassára és Gyulafehérvárra s mikor királylyá lett, kir. »asztalnokká« nevezte ki. Az 1609-ik évben másodszor nősült, feleségül vevén Balassa Itonát, kitől egy leánya maradt Krisztina. E második nejével sem sokáig élhetett, mert az asszony reményteljes állapotba esvén, folytonosan betegeskedett, miről Wesselényi Anna is megemlékezik 1612. máj. 24-én írt levelében és ángya állapotát kétségesnek mondja és felkiált, hogy ha igaz, hogy terhes, miért kell azt titkolni? Ugy látszik azonban, hogy a szegény fiatal asszony, még azon évben gyermekágyban meghalt. Sirköve Pozsonban a Clarissák régi — most gymnasiumi — templomának szentélyében láthatólag 1615-ben állítottatott fel s rajta e sorok olvashatók:

D. O. M.

Fide, prudentia, Castitate
Insigni Heroinae Magnificae

¹⁾ Kőpéseni levéltár. Thurzó lakodalmi jegyzetek.

Helenae Balassa de Gyarmath
Magnifici Stephani Vesseleni de
Hadad comtorali primo aetatis
Flore, a primo partu ad portum ereptae,
Magnifica domina Margaretha
Bakith de Laak relicta magnifici
Melchioris Balassa; Eodem in
Tumulo conquietura filiae
Dulcissimae, sibi, suisque hocce M. P.
Anno Salutis MDCXV. ¹⁾

Második özvegyesége idejét Wesselényi István birtokai rendezésére fordította, mert ez időben kelt ama híros osztálylevél, melyet aztán fiaik és unokáik csak megújítottak, s mely szerint az egyik testvér — s illetőleg ág — kapja az Erdélyben fekvő hadadi — a másik pedig a Lengyelországban fekvő gedowi uradalmat; e két név alá foglalva az illető országbeli birtokrészeket. Az egyezkedés, mely a Wesselényi családnak egyik legfontosabb okirata, így szól: »Az tekintetes és nagyságos Wesselényi István és nagyságos Wesselényi Pál és azoknak maradékok — úgy mint néhai tekintetes és nagyságos hadadi Wesselényi Ferencz szemmeni és máreszki kapitány ²⁾ fiai, egy testvér atyafiak között lőn egy bizonyos állandó végezésék ez alább megírt rend szerint. A miképen ez mai napon itt Krakko várában Tkes és Ngos Wesselényi Pál

¹⁾ E sírkő alján két czimer van kifuragva, egyik a Balassa családé, másik minthogy nem a Wesselényié, okvetlenül a Bakith családé, »minthogy ez tudomra sehol sincs ismertetve, itt közlöm leírását: »Szív alakú, egy mezőjű (osztatlan) paizs közepén jobbra vágató lovas, kivont karddal hátra esap egy a lóra kapaszkodó oroszlánhoz. Jobbra fenn két csillag, ezek közt félhold. A paizson zárt sisak nyugszik, ezen korona, melyből kivont kardot tartó, féltüstű lovas emelkedik ki.«

²⁾ Osztozith Andrásnak a kam. ltárban (N. R. A. fasc. 722. nro 9) egy terjedelmes magyar levele maradt fenn I. Wesselényi Ferenczhez intézve. Datum in castro Illava 14. februarii 1594. Ennek külezime: »Generoso ac Magnifico domino Francisco Wesselényi Libero Baroni de Hadad et affini,« mit csak azért jegyzek ide, hogy többféle czimeit láthatók legyenek.

uram *Gdo* (iratik: *Gdow*, *Gedov*, *Gedanum*) nevű várhoz és hozzátartozandó falukhoz minden nemű igazságát Tks és Ngos Wesselényi Istvánnak testvér atyjafiának engedé — mint erről való bővebb irás világosban kitészik feljebb megnevezett krakkai káptalanban. Mi módon maradhasson pedig kezénél ngos Wesselényi Istvánnak és élhesen ezen végezésnek erejével, akarák világosban mind két részről magok akaratjokat kiterjeszteni. Mivel feljebb említett néhai Wesselényi Ferencz holtá után két karban álló jószágok maradtak, *egyik Gdo* nevű hely hozzá tartozandó jószágokkal Lengyelországban; *másik* viszont *Hadad* ugyanahoz tartozandó jószágokkal Magyarország részében, mely illette mind magát s mind maradékát. Szemek előtt viselvén azt, hogy az megnevezett jószágok mind külön-külön tartományokban volnának, melyeket magok között fel kellett volna osztaniok, mind pediglen az osztozásokban különböző törvényekkel élniek; itt ngos Wesselényi Pál uram az lengyelországi törvényhez tartván magát, *Gdo* nevű helyet engedte az osztozásnak rendi szerint ngos Wesselényi István uramnak, hogy békességesen és szabadosan birhassa. Ugy, hogy az apja holtá után Wesselényi István uram ez osztozáson kül, mely neki jutott Lengyelországban, egyebütt való jószágokból öcscsétől ngos Wesselényi Páltól soha semmi részt ne kívánjon, se törvénnyel ne keressen, kire kötelezte is magát. Az más jószág pedig, úgymint az hadadi örökös részébe jutott és tartozik is ngos Wesselényi Pál uramhoz, mely jószágot Wesselényi István uram ez mai naptól fogva minden hasznaival együtt ad és enged ngos Wesselényi Pál úrnak; oly conditióval, hogy annak kézhez bocsátását ngos Wesselényi István ur Magyarországának bevött szokása és törvénye szerint cselekedje, melyre ígérte is magát Wesselényi István ur, hogy husz hetek alatt Magyarországon az Captalanban avagy az bevött szokás szerint való fassiot teszen és cedál azon formában az mint ngos Wesselényi Pálnak és más magyarországi törvényekhez értő becsületes rendeknek tetszeni fog, lévén mindakét részről arra rendeltetett emberek, hogy ezentúl ngos Wesselényi Pál ur az hadadi jószágban békességesen maradhasson és birhassa örö-

köszön. Ezen osztozást és magok között való egyezéseket pedig egymás között cselekedték az jószágoknak külön tartományokban lételek és azoknak ellenkező törvények és szokások miatt. Noha ezen osztozásoknak az feljebb nevezett méltóságos urak között meg kellett állani; mindazonáltal, Isten kitől oltalmazzon, ezen jószág avagy valami része akár melyiknek is és akár melyik részről való is avagy magyarországi avagy lengyelországi ellenség által elvételődne, avagy akár minémű úton és akár ki által, kiváltképen az fejedelmek ha elvették avagy tűz és fegyver által pusztulna el — és tovább ha az jószágoknak jobbágyi megölettetnének, eloszlatnának vagy fogásra vettetnének (melyekre mindazonáltal egyik rész is alkalmatosságot ne adjon) ebben a casusban egyeztek így meg ha szintén Lengyelországban az gdoi jószág elpusztulna avagy akár minémű erő által elveszne, ngos Wesselényi István uram a hadadi jószágoknak felébe beleszállhasson; viszont ngos Wesselényi Pál uram is, a magyarországi törvények szerint az hadadi jószágoknak felét ngos Wesselényi István urnak tartozzék kezében bocsátani és szabados birodalmot engedni.

Ellenben ha Magyarországon valami elpusztulna vagy elvételődne, ngos Wesselényi Pál ur Gedonak és hozzá tartozandó jószágoknak felébe bebocsáttassék és ngos Wesselényi István uram az lengyelországi törvények szerint azoknak az jószágoknak és jóknak, mely ngos Wesselényi Pál uram jelenlétében, ma az krakkói káptalanban betéteztett, hasonfejét tartozzék kiadni és engedni, ezt fenntartván mindazáltal, hogy ha ez feljebb megirt jószág vagy annak valami része csak egy magános ember által elvételődne: így egyik a másiknak az végezés szerint részt szakasztani nem tartozik; hanem az melyik félnek bántódása leszen, maga kárát keresse az akár magyar- akár lengyelországi törvényvel.

De mivel itt Lengyelországban mindketten az republicának jószágát birják Zadorniki és Márszkenicze (birtokokat), melyeket bizonyos summának zálogjaért birnak, mint-hogy ezek az jószágok, és ez az summa magok közt fel nem oszolhat az királynak kiváltképen való consensusa nélkül, ezen contractusban nem rekeszthetni, hanem mindaddig míg az pénzt le nem teszik, egyaránt vegyék hasznát és azon summát

is, mely ezeken az falukon vagy, egyaránt oszszák fel az menyinyi leszen. Melyet mindkét részről tartozzanak megállani és véghez viinni az szokott büntetés alatt, melynek nagyobb bizonyosságáért mindketten subscribálták és megpecséteték; és ezent az krakkói káptalanban tartozzanak megerősíteni állandó végezés szerint. Datum Cracoviae, feria tertia post Dominicam Letare; Anno Domini Sexcentesimo decimo quarto. «¹⁾

Wesselényi István anyagi ügyeit rendezve visszatért Magyarországra s újból feleség után nézett; harmadik neje Szentmiklósi Anna Mária volt²⁾, kitől négy gyermeke maradt Ilona, Anna, Pál és Borbála (posthuma). Ez a Pál azonban még gyermekkorában elhalt.³⁾

Wesselényi Istvámnak ez idő után sok baja volt, első nejétől maradt két fiának Ferencznek és Miklósnak anyai jussai megőrzésével; mert minden alkalommal a híres Esterházy Miklóssal állott szemközt, kinek felesége szintén Dersffy leány volt a Wesselényi feleségének unokanővére s e két leány volt az összes Dersffy-javak örököse.

Idő közben azonban 1619 elején meghalt Perényi Borbála özv. Ostrosith Andrásné, Wesselényi anyósa⁴⁾ s valószínűleg Zólyomban 1619 Pál fordulása napján kelt végrendeletében, majd mindenik pontban igen szépen emlékszik meg unokáiról Wesselényi Ferenczről és Miklósról (W. István és Dersffy Kata fiairól) mely végrendelet tartalmáról; midőn a távol levő Wesselényi Istvánt az elhaltak egyik unokája Thurzó Imre értesítette volna, ő a következő érdekes levéllel válaszolt:

»Illustrissime ac Magnifice domine Comes, Domine et affinis observandissime!

Servitiorum meorum addictissima, praemissa commendatione! «

¹⁾ Szilágyi Sándor szívességéből, egykorú másolat; és 1622-beli átirat, N. R. A. fasc. 754. nro 28.

²⁾ Ez aztán csak ugyan túlélte férjét s másodszor Trzebinszky György neje lett.

³⁾ N. R. A. fasc. 509. nro 46. 47. fasc. 510. nro 27.

⁴⁾ Ki először volt Czobor Imréné (s e házasságból maradt két gyermeke Mihály és Erzsébet Thurzó Györgyné) másodszor volt Dersffy Miklósné (e házasságból született D. Kata), harmadszor Ostrosithné stb.

»Kivánta jókkal áldja meg Isten kdet szerelmesivel együtt. Az kd nagy szeretettel irt levelét becsülettel vévén, hogy hozzám, régi jóakaró szolgálójához, sógorához, maga jó akarátja és atyafiui szeretetinek continuálásával ajánlja és offerálja magát kdtől mint Uramtól felette nagy becsülettel vettem; hálaadással megakarván szolgálni és naponként való kedveskedő szolgálattal azon kd jóakaróját magamhoz akarom nevelni. Nékem annak előtt is nem volt semminemű kétségem az kd jóakarójában, főképen ilyen . . . . . köztünk való atyafiuságnak kötelessége lévén. És minthogy kd ebben az zólyomi dologban kd maga becsületes ajánlásának és atyafiui hivatalának igazán meg akart felelni és ebben is az szégyény jó emlékezetü meghalt asszonyom ő nga végső akarátjához alkalmaztatta kd magát dicséretre méltó. Én mindenkor abban az reménységben (voltam) kd bölcs itélete felől, hogy értvén és nyilván tudván az én gyermekimnek ahoz az zólyomi jószághoz igazságát, abban nem, hogy ellenző, de sőt jó promotorok lenne kd; melyet minthogy mostanság se ipso cselekedett kd én is megiszolgálom, az én gyermekim is hálátlanok érette nem lesznek.

Én bizony bánom asszonyom ő nagysága ebből az világból való kimulását, mert inkább akartam volna, ha éltében, hozzám és gyermekimhez megmutatott jóakarójával dicsekedvén, hálaadó voltunkat éltében ő nagysága megtapasztalhatta volna. Bánom asszonyom ő nagyságára nézve is¹⁾; holott tudom mennyivel szaporodott az ő nga keserősége, melyben legyen mindennemű vigasztalással ő ngának az jó Isten.

Minthogy pedig ezeket az dolgokat értvén, itt benn való késésem sokáig nem lehet, bővebb írással nem akarván kdet distentalnom, kérem azon mint jóakaró uramat sokszor ajánlott és most voltaképen ugyan megmutatott jóakaróját méltoztassék kd hozzám continuálni; és azon kérem kdet a meddig házamhoz mehetek, minthogy mind egészségemnek bontakozása, mind pedig nem kicsiny dolgaimnak itt benn

¹⁾Itt Thurzó Inre édes anyját Czobor Erzsét érti, az elhaltak leányát.

való végben vitele, mindjárt oda kiváló menetelemet nem engedik: az testamentumnak az mássát küldje nekem kd.

És az miben kdet Bárdi uram¹⁾ megtalálja, legyen minden jóakarattal és patrociniummal, ezt szolgálom meg kdnek és ezt kívánja az köztünk való atyafiuságnak szövetsége.

Én mind az előtt mind pedig mostan kd becsülettel való köszöntését az erdélyi fejedelemnek ő ngának megjelentettem; kedvesen vévén ő nga viszontag mindennemű jóakarattal és barátsággal ajánlja magát ő nga kdnek én általam. Meghiggye kd jóakaró sógor uram, hogy gyakorlatos képen okot adok a te kd becsületes emlékezetire és az fejedelem is annyival inkább indított az kddel való ösmeretségnek kívánságára. A kurta octáva minthogy ott elmúlt . . . . . so generalis urammal való szemben létel hiszem Istent el nem mulik, adja Isten szerencsésen hazánkunk legyen kívánt nyugodalmára.

Ezzel ujabbán ajánlom magamot szolgálattal az kd atyafiságos gratiájába; adja Isten még jó egészségben láthassam kdet ezent kívánja az én Máriám is²⁾ és velem egyetemben az én szerelmes asszonyomnak hugomnak gróf Thurzó Imréné asszonyomnak szeretettel való szolgálattal ajánlja.

Kolozsvárról 19. febr. anno domini 1619. Illust. ac. Mglicae Dominationis Vestrae addictissimus Servitor et affinis Stephanus Wesselényi de Hadad.«

Külsőim: Illust. ac. Magnifico Domino comiti Emerico Thurzo de Bethlenfalva comiti perpetuo de Arva eiusdemque cottus comiti suppremo.³⁾

Betegeskedését már most emlegeti, s emlegeti ezután gyakran, főkép 1625 január havában, mikor öcsöcse Csáky István jegyet váltott Forgács Máriával, Galgócson. — Wesselényi István sietteté a lakodalmat, mert ő nagyon beteg, s ha ki megy Lengyelországba, többé vissza nem jön. Ez eljegyzésen történt, hogy Csáky valamivel megsérté leendő anyósát,

¹⁾Lásd a »Századok« 1876. évi folyamát a 97. s következő lapjain.

²⁾A neje. Szentmiklósi Anna Mária.

³⁾Ivrét, egy iv, piros viaszgyűrű pecsét a W. címer finom metsetével és S. V. D. H. betűkkel. N. R. A. fasc. 1702. nro 15.

mire Pálffy Katalin, özvegy Forgács Zsigmondné a házi asszony így szólt: »ha nem nézném bátyja tekintélyét s édes anyja tisztességét, bizony nem adnám hozzá leányomat!«

Csakugyan elment Lengyelországba, de vissza is jött s jelen volt 1626. nyarán a *Gráson* tartott fényes lakodalomban; azonban két év múlva 1627. nyárvégén életének 44-ik esztendejében meghalt Tepliczen (Trencsén vármegyében, Zsolna mellett). Temetni azonban saját végakarata szerint Krakóba vitték s ott egyik székesegyházba temették, valószínűleg oda, hol *talán* atyja pihent s hová még hugát Wesselényi Annát is temették 1649.

Istvánnak öcsese *Pál*, a Wesselényiek máig is élő erdélyi ágának ős atyja, még rövidebb életű volt, mint István, mert születése 1585-ra vagy 1586-ra tehető s 1622-ben Bethlen Gábor egy kiadványában,¹⁾ már néhainak nevezi; neje Gyulafi Zsuzsánna volt. Ő mint Közép-Szolnokvármegye főispánja folytonosan Hadadon lakott s úgy hiszem ő volt az első, ki a Wesselényiek közül a protestáns hitre tért.²⁾ Egy fia maradt *István*, Lónyai Anna erdélyi fejedelemmé első férje, ki 1656-ban halt meg. Ennek idejében fenyegette az erdélyi Wesselényieket egy nagy veszély, mely ha sikerül, becsületüket, minden vagyonukat, sőt tán életüket is elvesztik vala.

Az egész ügyről csak egy okirat maradt fenn a kamarai levéltárban, de a tervet nagy részben felderíti ez is. Az okirat így szól:

»Én bedeghi Nyári Bernhard assecurálom az én kegyelmes uramat az méltóságos, tekintetes és nagyságos Rákoczi György urunkat, Isten kegyelmességéből Erdélyországnak fejedelmét, Magyarország részeinek urát és székelyek Ispánját ő nagyságát mind magam, feleségem s mind két ágon levő mara-

¹⁾ Ezek szerint a Wesselényiek közül Lengyelországba temették W. Erzsébetet Olpány Sápicha Miklósnét, 1615-ben; W. Istvánt 1627 és W. Annát Csáky Istvánnét 1649-ben; lehet hogy I. W. Ferencz is ott nyugszik, de ehhez némi kétely fér, hogy t. i. testét Hadadra hozták volna.

²⁾ N. R. A. fasc. 754. nro 28.

³⁾ A hadadi ref. egyház nagy harangján e felirat olvasható: Paulus Wesselényi de Hadad comes comitatus Zolnok mediocris Caepa: Renova: Inoapi (?) Hadad. Jezus nazareus Rex judeorum 1610.

dékim képében, hogy ha az fiscus Wesselényi István uramtól az én segítségem által Hadadvárát jószágostól elnyeri az Incestusért, ő nagysága az mi megemlített kegyelmes urunk az fiscus képében contentus lévén az jószágnak harmad részével úgy mint Sibóval épen cum curia az jószágnak harmad részében is szabados és kegyelmes akarátja szerint választhasson az hol akarja. Az vár pedig s város és az jószágnak két része mienk legyen ad utrumque sexum. Mely kegyelmes jóakarátjáért ő nagyságának mind magam, gyermekim ő nagyságához és méltóságos fiaihoz minden időben igaz tökéletes jóakarátot viselünk, tartunk és követünk is. Hadadvárából pedig soha semmi időben sem magam, sem posteritásim semmi hostilitást nem teszünk, cselekszünk, nec per nosmet, nec per alios; sem pedig gonosz akarókat ő nagyságoknak tanácscsal, segítséggel és pénzzel nem promovealjuk, fovealjuk. Sőt temporis in successu kezünkbe deveniálván az jószág, vagy maga ő nagysága, vagy pedig méltóságos és successor fia szolgálatunkat kívánni fognák, attól magunkat nem vonogatjuk. Kit Isten eltávoztasson, ha énnekem in utroque sexu defectusom interveniálua ex tunc absque ullo juris processu, propria solum auctoritate az fiscus hozzá nyulhasson és közébe vehesse. Medio tempore pedig sem magam sem posteritásim az jószágnak másokra való devolváltatása felől semmi szín és pretextusok alatt nem tractálok és concludálok. Kinek nagyobb bizonyosságára adtam ez kezem irásával megerősítettett leveletem az mi megemlített kegyelmes urunknak ő nagyságának. Datum in civitate Alba Julia die decima mensis februarii. Anno Domini 1643.

(L. S.) Idem qui supra B. Nyári. mpr. «¹⁾

Megkezdett-e e terv végre hajtása? — nem tudjuk, de elég szomorú árnyat vet az akkori erdélyi viszonyokra, hogy békében, csendben, gyanutlanul, háztűzök körül élő polgárok vagyona fölött ily alkudozások folyhattak a fejedelmi udvarban. Ma az incestus bűntényét nem vagyunk képesek megállapítani — sőt gyanítani sem tudjuk Wesselényi Pál és Gyulafi Zsuzsánna, vagy Wesselényi István és Lónyai Anna közt s

¹⁾ Ivrét, egy iv, 2 oldal be írva; piros viasz gyűrű pecsét, N. R. A. fasc. 766. nro 61.

valószínűleg az akkori fiscus sem tudott a perre alapot találni; mert bizonytalanság sem Kassai Istvánon a mindenható fiscális directoron, sem magán Rákóczin nem mult, hogy a sibói szék uradalmat a *fiscusnak* megszerezze, ha csak valami módon beleakadhattak volna Wesselényi István uramba.

Ez Istvánnak fia volt *Pál*, ki tevékeny részt vett a Rákóczi forradalomban. Ennek fia ismét *István* volt »ki 1674-ben aug. 21-én Gerenden az nagyanyja özvegy Kemény Jánosné fejedelem aszszony házában született.«¹⁾ Királyi táblai ülnök aztán kormányzéki és v. b. t. tanácsos lett — Közép-Szolnok főispánja s ő szerzi meg a bárói címet újabban is a családnak, habár atyja, nagyatyja, szelvében liberbárokknak czimeztetnek a Báthori István diplomája szerint; de úgy látszik a német udvar nem akarta elismerni, míg hozzá nem folyamodtak a címért.

Ez István 1734-ben, élete hatvanadik évében halt el, itt azonban nem folytatom tovább a család fejlődését, mert hisz a családnak XVIII-ik — és a jelen XIX-ik századi történetei általában tudva vannak; a család levéltárából pedig a legkisebb részletekig tanulmányozhatók. Ez idő szerint csak amaz adatok várokoztak gyűjtőre, melyek az ország különböző levéltáraiban szerte szót voltak szórva s melyek azután e kis műben nagy részben együtt találhatók lesznek. Mielőtt azonban értekezésemet bevégezném, még egy pár szót szólok a lengyel *István* fiainak *Ferencznek* a későbbi nádornak és *Miklósnak* a jézsuita főnöknek ifjuságáról.

Ferencz 1605-ben Tepliczén (Trencsinvármegyében Zsolna mellett) született, atyjának Istvánnak első nejétől Dersffy Ilonától, ki Dersffy Miklósnak és Perényi Borbálának volt leánya s ki nemcsak nagy vagyont hozott a családba, hanem a legfényesebb rokonsági összeköttetésbe hozta a Wesselényieket. Így például Esterházi Miklós a későbbi nádor első felesége szintén Dersffy leány volt, Wesselényinének unokatestvére; továbbá Czobor János, Czobor Imre és

¹⁾ E jegyzés a kolozsvári ref. főtanoda könyvtárában levő imádásos könyv (Duodecim pie meditationes. Lőcse, 1674.) első lapján van írva, Beldi Zsuzsanna az édes anya kezeirésével.

Czobor Erzsébet (Thurzó György nádornak felesége) anyáról testvérei voltak Dersffy Katalinnak. Tehát Czobor, Thurzó, Esterházi ama kor legelőbbkelő nevei mellé sorakozott a Wesselényi Istváné s még inkább fiaié *Ferenczé* és *Miklósé*.

De az édes anya nem sokáig gyönyörködhetett fiaiban, mert második fia *Miklós* születése után csakhamar elhalt s a szegény fiúk is édes anya nélkül maradtak. Atyjuk másodsor is nősült ugyan, de e mostoha anya Balassa Ilona szintén nem foglalkozott a fiúkkal, mert nagyon beteges ifjú hölgy volt s első gyermeke születése után csakhamar elhalt, Wesselényi Anna öz. Csáky Istvánné leveleiből s Perényi Borbála gondoskodó végrendeletéből¹⁾ alaposan lehet gyanítani, hogy

¹⁾ E végrendeletet érdekessége miatt s rövid voltánál fogva, itt a jegyzetek közt közöljük.

A végrendelet az egri káptalan hitelesített kiadványa, elől latin, a tartalom magyar s így hangzik:

»Én Priny Borbála aszszony az néhai nagyságoz Osztrothi András urannak meghagyott özvegye, mostan pedig az én Istenemnek súlyos kezeit magamon viselvén és betegágyamban fekvén, hogy az utánnam való maradékimaak egymás között való háboruságokat és gyűlölségeket eltávoztassam, tészek ilyen vallást és testamentumot.

Elsőben az topolyi jószágomat, mely tizenkét ezer nyolczszáz és negyven forintért vagyon nállam zálogban, ha kiváltják, annak az árából öt ezer forint Czobor Jánosnak, öt ezer forint ismét az Wesselényi (István) fiainak Ferencznek és Miklósnak adassék. Az két hajadon leánynak Thurzó Katának és Annának ugyan abból ezer, ezer forint adassék; az nyolcz száz forintja pedig az ki az tizenkét ezeren felül vagyon, adassék az én kis unokámnak Erdődi Mariának. Mig ki nem váltják, Czobor János birja mindenestől.

Másodszor. Az mi az zolyomi és dobravinai jószágot illeti mind az váraknak, ugy mint Zolyom és Dobranynának (így »az fele s mind jószágának fele u. m. az én részemnek hasonló Czobor Örszébetnek, Czobor Jánosnak és Czobor Imrének adassék. Az fele pedig az Wesselényi fiaié Ferenczé és Miklósé legyen. Minden ott való ingó bingó marha pedig, akár mi legyen, az szerint oszoljon az felül megirt személyek között, mint az jószágot ide fel rendeltem. Ha pedig az árrát, ugy mint az negyven öt ezer forintot letennék, azzal is szintén az szerint, ugyan azon személyek osztozzanak.

Harmadszor. Valamennyi ingó, bingó marhám ugy mint ezüst miv, kárpith, szőnyegek és egyéb marhám, az mi Bichén vagyon az leányommal és Czobor János, Thurzó Kata és Anna és az Wesselényi két fiai között egyaránt igazán megosztassék.

a két fiura kiváló figyelmet fordított a nagyanya Perényi Borbála, és hogy az eszes, virgoncz és szép gyerekekre nagy gondja volt Esterházy Miklósnak, mint ugyyszólva nagybátyának.

A mint a fiúk arra valók lettek, a nagyszombati iskolába küldték őket, hol nagy szorgalommal és kedvvel tanultak s minthogy édes atyjoknak, hol Lengyelországba, hol Erdélybe, hol Bécsbe kellett menni, a fiúk bizonyos önállóságra s függetlenségi érzetre emelkedtek még mielőtt arra a természet és törvény szerint eljutottak volna. E hajlamok *Ferencz*nél, ki egyelőre a vitézi pályára lépett, az ifju korban nyersséggé, féktelenséggé fokozódtak s hozzá járulván lobbanékony, indulatos, heves természete és uralkodásvágya egész a zsarnokságig: fájdalom, néha maró szivtelenségben és kegyetlenségben is nyilatkoztak; *) míg aztán a korról ő is sokban megváltozott.

Míg ellenben *Miklós* a lelkészi pályára lépven, nála a jellemfejlődés más — egészben véve szelidebb irányt vett. O végtelen jószívű, munkás felebarát, özvegyek, árvák, szegények védője, a rend vagyonának szigorú sáfárja s házának erőlyes kormányzója lett. A két ifju bizonyos önállóságának egy érdekes bizonyítványa maradt ránk, mely méltó, hogy

Negyedszer. Az zebessý (így; talán szepesi?) jószágot, ha kiváltják, annak az Árra Wesselényi Ferencznek és Czobor Jánosnak adassék, míg ki nem váltják Czobor János bírja.

Ötödösör. Mind nagy-idaí, dobosi és szikszói s mind pedig újvári jószágaimat, hagyom Czobor Jánosnak, hogy míg él ő bírhasa, mindenek ellen. Azonképen, minden ezekben levő ingó, bingó marha is övé legyen. Ez szerint hagyom s valom mindenekben, hogy mindeneknek az ő igazok megadattassék. Ha pedig Czobor Jánosnak holta történék, az nagy-idaí, dobosi és minden egyéb jószágim Czobor Imrére szálljanak. Az kassay házomat is hagyom Czobor Jánosnak.

Datum eadem feria secunda proxima post festum conversionis Sancti Pauli apostoli. Anno dni 1619.

Küllapen: Anno 1619. 28 januarii coram Capitulo agriensi conditum Magnificae Barbarae Prini prius Michaelis Czobor dein Nicolai Derassy relictæ testamentum; pro familia Czobor non inutile.

Mkkltr. N. R. A. fasc. 1702 nro 13.

*) Lásd ily című felolvasás: Wesselényi Ferencz gyilkossági vád alatt. »Századok« 1876. 97. lap.

egész terjedelmében ide iktattassék. Az okirat a végrendelező nagyanya Perényi Borbála halála után néhány hónnal kelt s elég röviden így hangzik:

»Én Wesselényi Ferencz és Wesselényi Miklós és Bárdi György tamquam plenipotentarius magnifici domini Stephani Wesselényi recognoscaljuk per praesentes, hogy mi simul et semel vettünk fel gróf Thurzó Imre urunk ő nagyságától háromszáz magyar forintot abból a summából, melyet Ábrahám Vivirius uram az zolyomi tisztartó adott volt ő nagysága kezéhez úgy mint hatszáz forintból; minthogy különb-különb szükségünk miatt máshonnét hertelen uti költségre és az szombati collegiumba való menetelünkre pénzt nem kaphattunk. Ezenkívül pediglen egymás aprólék szükségre vettünk fel Vivirius uramtól 84 fto és 80 pénzt. Ilyen conditio alatt, hogy valamikor az szegény holdog emlékezetű Perényi Borbála asszonyunk ő nagysága testamentumának executioja leszen, akkor legyen autoritasok executor uraimnak ezt az summát az mi kezünkre jutandó ingó és ingatlan marhából kitudni és abban az mi részünkben hajtani absque omni tergiversatione vel exceptione.

Mely dolognak nagyobb bizonyására adtuk gróf Thurzó Imre urunk ő nagyságának ez obligatoria magunk kezünk írásával és pecséttemmel megerősített levelünket. Datum in Arce Zohiense 16. aprilis anno 1619.

Franciscus Wesselényi mpr. Nicolaus Wesselényi mpr. Georgius Bárdi plenipotentarius magnifici domini Stephani Wesselényi. (L. S.) 1).

Ez érdekes okirat mellett egy másik ugyan e tárgyról szól — ebben Czobor János Istenben szentül kimult szerelmes asszonya édes anyja — néhai ngos Perényi Borbála asszony ő nga testamentumának executora bizonyítja, hogy Vivirius Ábrahám mint a néhainak tisztartója 600 fto befizetvén, ebből 300 fto a Wesselényi István két fiának Ferencznek és Miklósnak adtak, látván a »Collegiumba való indulatnak idejét« s ily »kiváltképen való szükségöket« és hogy

1) Ivrét: egy iv; eredeti, msk. aláírásokkal: Bárdi György pecsétével. N. R. A. fasc. 1702. nro 17.

quietantiájukat gróf Thurzó Imre néki át adta; ő pedig a 300 forintot megint két felé osztotta, 150 ftot elküldött Czobor Erzsébetnek s 150 ftot megtartott a maga és özese Imre számára.

Néhány év mulva u. m. 1623-ban újra találkozunk Wesselényi Ferencz nevével. A magyar királyság nádorai ¹⁾ című könyvben ugyanis ez van írva róla: »*Calvino addictus Pázmáni opera errores exiit anno 1623.*« Megjegyezvén, hogy az említett időben Wesselényi Ferencz tizennyolcz éves volt, ha ez állítás alatt csak annyit kell érteni, hogy: az élénk képződésű, heves mérsékletű ifju iskoláiból kikelve tán holmi nyilatkozatokat tett a protestánsok mellett s talán némi vonzalmat mutatott a magokat ellenzékiesen viselő protestánsok iránt és Pázmán a »nagy katolikus«, a Nagyszombatban lakó főpap megintette, hogy tartózkodjék ilyes magaviselettől s tán meg is dorgálta, elfogadhatónak tartom; de ha tovább menve azt magyaráznák belőle, a mit sokan tettek, hogy t. i. Pázmán Wesselényit a protestáns hitről, formaliter a katolikus hitre térítette át, el nem fogadhatnám, mert alapos kételyeket lehet ez állítás valósága ellen támasztani.

Wesselényi Ferencz ugyanis a római katolikus hitben született, atyja, nagyatyja buzgó katolikusok voltak, nagy nénjéről az akkori katolikus papok, előkelő jezsuita páterek úgy nyilatkoznak magán és hivatalos jelentéseikben, mint a hit és vallás buzgó védőjéről, erős oszlopáról. Maga Wesselényi 14 éves korában buzgón siet a nagyszombati híres iskolába. Vajjon mikor lett, vagy lehetett oly buzgó protestáns? s vajjon a kellő formák között lehetett-e? ²⁾ Nagy-Szombati jezsuita tanítói s atyja a buzgó katolikus csak úgy könnyen engedték, hogy ez ifjonez ily nagy lépést csak úgy könnyedén tehessen, s e könnyedén tett lépésből oly hatalmas protestáns hit támadott, hogy a még csak 18 éves ifju térítésére már Magyarország legnagyobb térítőjének operatiójára volt szükség? Mindezek

¹⁾ »Palatini Regni Hungariae« Tyrnaviae, 1760, 3-ik kiadás, 190 lap.

²⁾ Habár akkor az áttérési formák épen nem voltak szabályozva; valami nyilatkozat, ünnepélyes actus: úrvacsoravétel, vagy áldozás egyszín alatt, misé vagy predikáció hallgatás stb. kellett ha valaki egyik másik vallásra tért.

oly kérdések, melyek a tagadó feleletet mintegy magukban hordozzák s úgy hiszem, hogy az egész állítás, melyet egykoru írónál nem láttam feljegyezve, egy elkésett, később kori s felesleges bók Pázmán Péter buzgóságának, s bizonynyal ha előbb r. katolikusból protestánsná lett volna, ép ott a nagyszombati felső körökben nagy híre lett volna az előbbi áttérésnek és sokkal nagyobb a visszatérésnek.

1625-ben a III. Ferdinánd megválasztatása alkalmával a kir. apródok közt fordul elő neve.

1627-ben nagy ünnepélyességgel és sok kísérvél viszi atyja tetemeit Tepliczáról Trencsén vármegyéből Krakkóba ³⁾.

De most nem szándékozom életrajzát adni, elég az hozzá, hogy II. Wesselényi Ferencz a nógrádvármegyei középmességhöz tartozó ősök utóda legmagasabbra emelte családjá tekintélyét s hírnevét. Vitézsége, bölcsesége és kedveltető módja által a nagyok körül, megszerezte a füleki és szendrői várkapitányságot, megszerezte 1647-ben a murányi örökös uraságot és a grófságot, meg később 1661-ben az akkori időben elérhető legnagyobb kitüntetést az aranygyapjas rendet s mint 1655-től fogva nádor ispán, ő volt a király után első ember széles Magyarországon!

Ennyi a mit a Wesselényiek őseiről el akartam mondani: a család sokkal régibb mint ők maguk gondolták. Elei nem lengyel, mörva vagy más idegen nemzetű lovagok, hanem magyarok; s habár e családnál is mutatkozik egy pár jelenség a családféjlés téves tanai körül: annyi bizonyos, hogy hamis családfát nem ápoltak s nem származtattak le a képződés üres országából s legfőlebb csak annyiban hibáztak, hogy a szabatos, történeti fejlődést saját családjukban nem tartották fenn.

És igazságot kereső jelen napjainkban, midőn különben is a családfáknak csak úgy van értékök, ha a történeti valósággal

³⁾ 1638-ban III. Ferdinánd nejeinek Maria császárnőnek koronázási ünnepélyes ebédén Esterházi Miklós nádornak pohárnokul szolgált Wesselényi Ferencz. Kovachich: *Scriptores Minores*. I. r. 305. lap.

és igazsággal megegyezvén, viszont a történet homályos részleteit megvilágítják: nem neheztelhetnek rám a Wesselényiek, ha kizártam is közülök a Wesseneket, ha fáradságosan összegyűjtött adatokkal el is űztem a lengyel, morva stb. lovagok ködös árnyait, mert e mesék s phantomok helyett adtam nekik öt-hat nemzedéket alkotó valóságos ősoket, — kikért soha sem lesz okuk pirulni — nógrádvármegyei becsületes, nemes embereket.

A WESSELÉNYI CSALÁD.

Wesselényi Jakab 1276.

I. Wesselényi István 1350—1400?

Wesselényi János 1414. és 1416-ból.

I. Wesselényi László 1491-ben már néhai.
(Szász/ah) Barla Anna)

I. Wesselényi Gáspár 1502-ből

Wesselényi Simon 1502, 1521. és 1524-ből

1550. körül Wesselényi Márton

sz. 1502. I. Wesselényi Farkas † 1582.
(Lapispataki Segnye) Dorka)I. Wesselényi Miklós sz. 1504. † 1584.
(1. Horváth Kata)
(2. Ismeretlen)Wesselényi Helena; Wesselényi Zsuzsánna
(1. férje Horváth Mihály) (Soori György)
(2. * Korláth György)II. W. László 1583-ban még élt; I. W. Ferencz sz. 1540. körül † 1594.; W. Kata
(Sárkándi Anna) (Bessenyei Mihály)II. W. Gáspár
(Oseffi Margit)Wesselényi Dorka; Wesselényi Erzsébet
(1. Pántóhi Ferenczné) (Ragályi Lőrincz)
(2. Kapturiczky) (1610. és 1616-ból.
(quidam polonus)II. Wess. István; Wess. Anna; Wess. Erzsébet; I. Wess. Pál;
(1. Dersffy Katalin) (Csáky István) (Olpani Sapieha Miklós; (Gyulaffy Zsuzsika)
(2. Balassa Ilona)
(3. Szentmiklósi Anna)W. Boldizsár
(Bánffy Anna)II. Wess. Ferencz;
(1. Bosnyák Zsófia)
(2. Széchy Anna Mária)II. Miklós;
(a jezsuita)Kriszlina; Ilona;
(1. Palágyai Istvánné) (Porényi Ferencz)
(2. Semsey György)

Anna;

II. Pál;
† gyermek
korbanBarbara **
(posthuma)III. W. István
(Lónyai Anna)W. Katalin
(Kornis Ferencz)III. Wess. László;
(Bakos Zsuzsánna)I. Wess. Ádám
(Orugeth Katalin)III. Pál *
(Béldi Zsuzsánna)

Folytatása a II. Táblán.

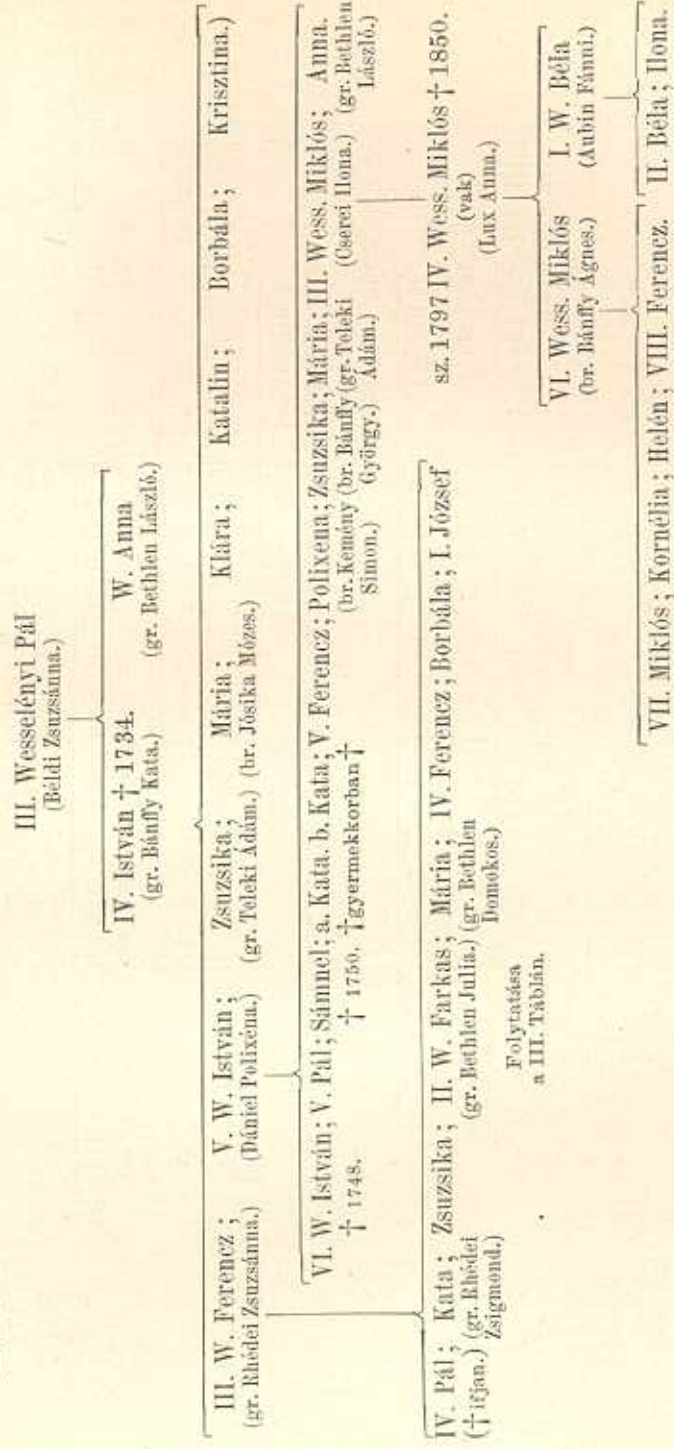
* A családtagok összegyűjtésében köszönetet kell mondanom: Szilágyi Sándor, Nagy Iván, báró Radványzky Béla, Thaly Kálmán és Pesty Frigyes uraknak, kik részint utbaigazítás, részint adatok közlése által könnyítették kizűzött czéлом elérését.

** A dűlt betűs nevek eddig teljesen ismeretlenek voltak; a pontozott vonalal összekötött családtagok összetartozása csak mellékes adatokkal támogatható feltévesen és következtetésen alapul.

Wesselényi család.

II. Tábla.*

* A II. és III. táblánál — egypár kiigazítást s a legújabb nemzedék feljegyzését kivéve — Nagy Ivánt követtem. D.

THURZÓ

ZSIGMOND, JÁNOS, SZANISZLÓ ÉS FERENCZ

NÉGY EGYKORÚ PÜSPÖK

A BETHLENFALVI THURZÓ CSALÁDBÓL.

1497—1540.

WENZEL GUSZTÁV

R. TAGTÓL.

Olvastatott a M. T. Akadémia 1877. október 22-ki ülésén.

BUDAPEST, 1878.

A M. TUD. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALA.
(Az Akadémia épületében.)

Wesselényi család.

III. Tabla.

